

Univerzita Karlova v Praze
Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze

Studijní program: Specializace ve zdravotnictví

Studijní obor: Adiktologie

Petra Matoušková

Kriminalita na otevřené drogové scéně v Praze

Crime on the open drug scene in Prague

Bakalářská práce

Vedoucí závěrečné práce: Mgr. Hana Fidesová Ph.D.

Praha, 2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem řádně uvedla a citovala všechny použité prameny a literaturu. Současně prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s trvalým uložením elektronické verze mé práce v databázi systému meziuniverzitního projektu Theses.cz za účelem soustavné kontroly podobnosti kvalifikačních prací.

V Praze, 1. 12. 2014

Petra MATOUŠKOVÁ

.....

Identifikační záznam:

MATOUŠKOVÁ, Petra. *Kriminalita na otevřené drogové scéně v Praze. [Crime on the open drug scene in Prague]*. Praha, 2014. 38 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie 1. LF UK 2014. Vedoucí závěrečné práce: Mgr. Hana Fidesová Ph.D.

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Haně Fidesové Ph.D., za odborné vedení, cenné připomínky a rady. Především bych jí chtěla poděkovat za vlídný přístup a nekonečnou trpělivost.

Dále patří mé díky všem respondentům, kteří se tohoto výzkumu zúčastnili.

Také bych ráda poděkovala své rodině za podporu, kterou jsem pociťovala po celou dobu studia.

Abstrakt

Hlavním tématem bakalářské práce je vztah mezi kriminalitou a otevřenou drogovou scénou v Praze.

Samotné zneužívání drog a kriminalita s ním související, zásadně ohrožuje nejen jednotlivce, ale i celou společnost. Proto je třeba věnovat tomuto problému patřičnou pozornost a následně hledat nejefektivnější způsoby řešení.

Teoretická část se snaží přiblížit čtenáři charakter drogové scény v době minulého režimu i v současnosti. Zabývá se obecně vztahem mezi kriminalitou a užíváním drog a uvádí přehled modelů vzájemné souvislosti mezi těmito jevy.

Kvalitativní část výzkumu, si vymezuje za cíl popsat životní styl PUD, způsoby a získávání peněz na drogy a obživu. Zaměřuje se na zjišťování trestné činnosti, za kterou byli respondenti stíháni, obžalováni a odsouzeni. Dotazuje se také na tzv. terciální kriminalitu. Zjišťuje, zdali se respondenti také někdy stali obětí trestného činu. Podrobněji se také zaměřuje na uživatele, kteří dochází do buprenorfinové substituční léčby.

Cílem práce je ověřit níže uvedené hypotézy a definovat jaký druh trestné činnosti souvisí s otevřenou drogovou scénou.

Výsledky výzkumu byly získány metodou dotazníkového šetření mezi klienty terénního programu. Studie se zúčastnilo 33 respondentů.

Výzkum přinesl zjištění, že nejčastěji byli uživatelé nelegálních drog odsouzeni za majetkovou trestnou činnost.

Studie také potvrzuje, že se uživatelé drog s kriminalitou setkávají i v roli oběti.

Klíčová slova:

drogy - trestná činnost - vzájemný vztah - problémoví uživatelé drog - otevřená drogová scéna - Praha - drogový trh

Abstract

The main topic of this theses is the relationship between crime and open drug scene in Prague.

The use of illegal drugs alone and crime related to drug use, fundamentally threatens, not only individuals, but the entire society. Therefore it is necessary to address this problem as best as possible and consequently seek the most effective ways of problem solving.

The theoretical part of the study is trying to explain the character of the drug scene during the previous political regime as well as the present. It deals with the general relationship between the crime and the drug use. It shows an overview of the model connections between those phenomena.

The qualitative part of the research has the goal to describe the lifestyle of problem drug users, a way of raising money for drugs and livelihood. It focuses on detection of criminal offenses for which respondents were prosecuted, convicted and sentenced. It is also asking for so-called tertiary crime. Statement here counts whether respondents were also sometimes the victims of crime.

The aim of this theses is to verify the following hypotheses and try to define what kind of crime associates with the open drug scene.

The research results were obtained by semistructured interview between clients outreach program. The study involved 33 clients from the outreach program. An interview with an executive of the field program was also carried out.

The research revealed that the most common illicit drug users were convicted for property crimes. The study confirmed that the drug user who commits crimes, also often becomes a victim himself.

Key words:

drugs - criminality - interrelationship - problem drug users - open drug scene - Prague - drug market

Obsah

1	Úvod	1
2	Teoretická část práce	2
2.1	Vymezení základních pojmů.....	2
2.1.1	Otevřená drogová scéna	2
2.1.2	Otevřená drogová scéna do roku 1994.....	3
2.1.3	Trendy na otevřené drogové scéně	3
2.1.4	Problémy spojené s otevřenou drogovou scénou	6
2.2	Drogová kriminalita.....	7
2.2.1	Vztah mezi kriminalitou a užíváním drog.....	7
2.2.2	Tripartitní konceptuální rámec a EMCDDA	9
2.2.3	Primární drogová kriminalita	10
2.2.4	Sekundární drogová kriminalita	11
3	Výzkumná část práce.....	13
3.1	Metodologie I.....	13
3.2	Výsledky I	14
3.3	Metodologie II.....	21
3.4	Výsledky II	22
3.5	Diskuze	30
3.6	Závěr.....	34
4	Použitá literatura.....	36
5	Použité zkratky	38

1 Úvod

Vztah mezi užíváním návykových látek a trestnou činností není snadné definovat. Existuje několik teorií a modelů, které se podmíněností těchto dvou jevů zabývají, ale žádný z nich nemůže univerzálně na takový komplikovaný vztah aplikovat. Velkou roli hraje celá řada faktorů. Uživatelé nejsou homogenní skupina osob, rozdílná může být jejich socioekonomická situace, přidat se mohou faktory psychologické, rodinné, demografické, záleží také na charakteru užívané drogy.

Ráda bych připomněla, že kriminalita spojená s drogami se netýká jen nelegálních NL, ale také těch legálních, jako je alkohol. Podle výroční zprávy Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti, bylo v roce 2012 spácháno celkem 18,4 trestných činů. Převážná většina těchto činů, byla spáchána pod vlivem alkoholu (87,6%). Uživatelé nealkoholových drog se na těchto trestných činech podílely podstatně menším podílem (12,4%) (Mravčík, et al., 2013). Nebylo by tedy správné přičítat kriminální jednání výhradně uživatelům nelegálních návykových látek.

Tato bakalářská práce se specializuje na vztah mezi kriminalitou a otevřenou drogovou scénou v naší metropoli. Ta se od devadesátých let minulého století rozrostla do takových rozměrů, že je předmětem diskuze odborné i laické veřejnosti, tématem jednání místních samosprávných orgánů a mnohdy i součástí volebních kampaní zastupitelstev městských částí.

Práce se snaží přiblížit drogovou scénu z pohledu terénního pracovníka, z pohledu samotných uživatelů i surových dat, které přináší každoroční statistiky o kriminalitě.

Charakter vztahu mezi užíváním návykových látek a trestnou činností byl v odborné literatuře již značně popsán. Teoretická část přináší přehled několika přístupů a metod, které však není možné aplikovat univerzálně na vztah drog a kriminality. Popisuje drogovou scénu v minulosti i současnosti, snaží se přiblížit trendy a definovat problémy spojené s otevřenou drogovou scénou.

Lidé žijící na okraji společnosti mohou páchat trestné činy, ale také se sami mohou stát oběťmi specifických druhů kriminality.

V přípravné fázi výzkumu byly stanoveny tyto hypotézy:

Hypotéza č. I

Vztah mezi pácháním trestné činnosti a délkou užívání drog je do jisté míry lineární. S délkou drogové kariéry stoupá také četnost spáchaných trestných činů.

Hypotéza č. II

Problémový uživatelé nelegálních návykových látek na otevřené drogové scéně v Praze se dopouštějí v největší míře majetkové trestné činnosti za účelem obstarání si peněz na drogy.

2 Teoretická část práce

2.1 Vymezení základních pojmů

Pro začátek je nutné definovat pojmy, které se v bakalářské práci objevují. Pojem *droga* je chápán a vykládán velmi široce. Podle Světové zdravotnické organizace je drogou „*jakákoliv substance, která, je-li vpravena do živého organismu, může pozměnit jednu nebo více jeho funkcí*“ (WHO, 1994).

V této studii bude pojem droga používán dle § 130 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ), který jej definuje jako návykovou látku, kterou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky způsobivé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Výčet omamných a psychotropních látek (OPL) je závazně stanoven v zákoně v přílohách 1 – 7 zákona č. 167/1998 Sb. o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů. Omamnou látkou je látka chemická navozující útlum, poruchu vědomí a analgesii. Termín se většinou používá pro opiáty a opioidy. Psychotropní látka je pojem stejného významu jako psychoaktivní látka a jde o látku ovlivňující psychiku a duševní procesy (Kalina, 2003). Jako příklad omamné látky lze uvést morfin, buprenorfin, heroin či metadon. Psychotropními látkami jsou například psychostimulancia pervitin (metamfetamin), amfetamin nebo kokain.

V trestním zákoníku se můžeme setkat s pojmem přípravek obsahující OPL. Je jím míněn „*roztok nebo směs v jakémkoliv fyzikálním stavu obsahující jednu nebo více omamných nebo psychotropních látek*“ (Šámal, 2012). V prostředí české drogové scény jde o často zneužívaný Subutex® a Suboxon®.

Celý výzkum je zaměřen na tzv. problémové uživatele drog. EMCDDA definuje problémové užívání jako „*injekční užívání drog a/nebo dlouhodobé či pravidelné užívání opiátů a/nebo drog amfetaminového typu a/nebo kokainu*“. V českých podmínkách se jedná o tři skupiny uživatelů: uživatele heroinu, buprenorfinu a metamfetaminu. Kokain není pro českého PUD atraktivní, jeho užívání je stále na poměrně nízké úrovni, pravděpodobně vzhledem k výkonu a ceně.

2.1.1 Otevřená drogová scéna

Drogová scéna je místo či místa, kde se shromažďují uživatelé nezákonných drog a kde obvykle probíhá konečný článek obchodu a distribuce.

Kalina (2001) rozlišuje drogovou scénu:

otevřenou - veřejné a veřejně dostupné prostory jako parky, ulice, náměstí, nádraží, průchody

polootevřenou - restaurace, kluby a jiné zábavní místnosti

a *uzavřenou* - byty, soukromé kluby a akce

Praha je městem s největší drogovou scénou v České republice a zároveň také s největším drogovým trhem. Jak píše Herzog (in Sadílková, 2012): „*Otevřená drogová scéna (aktuálně Václavské náměstí) je největší drogový trh v republice. Můžeme jej přirovnat k trhům vánočním, kam se můžete „naslepo“ vydat s velkou pravděpodobností, že tam bude velký výběr, velká konkurence a díky ní i rozumné ceny. Každý den tak přichází na Václavské náměstí 300-800 osob, za rok tam shání drogy více než 3000 osob*“ (p. 59). V jiných krajích a městech bývá charakter drogové scény patrně uzavřený nebo polootevřený.

2.1.2 Otevřená drogová scéna do roku 1994

Do roku 1994 v hlavním městě otevřená drogová scéna prakticky neexistovala. Komunistický režim, před rokem 1989, předstíral, že drogy jsou výhradně problémem západních států. Experimentátoři, rekreační i pravidelní uživatelé se scházeli v malých vzájemně nepropojených skupinách. Setkávali se v bytech, případně v restauracích a téměř jediným zdrojem byla domácí produkce. Obvyklé bylo zneužívání hypnotik, sedativ, pěstování marihuany, domácí výroba pervitinu a braunu, neboli hydrokodonu (podomácku vyrobená směs z kodeinu). Západní státy prožívali nárůst problémů s nelegálními drogami již v letech šedesátých a sedmdesátých. Státy střední a východní Evropy, až po pádu totalitních režimů. Po roce 1989 se stala Česká republika tranzitní zemí a k nám dorazil tenkrát poměrně levný a kvalitní heroin. V souvislosti s celkovým uvolněním poměrů stoupl ve společnosti zájem o drogy. Zvýšil se počet rekreačních uživatelů a experimentátorů. Dříve uzavřené skupiny uživatelů se začali více propojovat a drogová scéna měla již polootevřený charakter. Heroin a pervitin bylo možné sehnat v konkrétních klubech, restauracích a kavárnách (Kalina, 2003). Jak uvádí Nožina (1997) otevřená drogová scéna vzniká vůbec poprvé v naší historii počátkem roku 1994. „*Z pražského Náměstí Republiky se stává místo, kde se shromažďují toxikomani, resp. zájemci o drogový experiment, a kde se koncentrují nejrůznější distributoři drog. Zejména díky sdělovacím prostředkům, které o Náměstí Republiky hojně referují, si o této možnosti opatřit si drogy, dozvídají nejen zájemci z Prahy, ale i z celé České Republiky.*“

2.1.3 Trendy na otevřené drogové scéně

Prevalencí problémových uživatelů drog se každý rok zabývá Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. Odhad vzniká multiplikační metodou z dat o klientech v nízkoprahových programech v ČR. V hlavním městě bylo roku 2012 odhadem 14 600 PUD, víc než třetina (35%) z celkového odhadu pro ČR, který činí 41 300 PUD.

Tabulka č. 1, střední hodnoty prevalenčních odhadů PUD v letech 2005-2012 (Mravčík et al., 2013):

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hl. m. Praha	9 800	8 400	10 000	11 500	10 400	11 350	10 900	14 600

Nemůžeme ale předpokládat, že každý uživatel drog, je v kontaktu s nízkoprahovou službou. Stejně tak je možné, že uživatel, který dochází do kontaktního centra, se na otevřené drogové scéně z různých důvodů vůbec nepohybuje. Počet osob pohybujících se na drogové scéně bude pravděpodobně z těchto důvodů nižší a lépe je odrážejí data z výročních zpráv jednotlivých pražských terénních programů. Například výroční zpráva nestátní neziskové organizace Sananim uvádí za rok 2012 odhad klientů v kontaktu s terénním programem, který je 2 774 osob a za rok 2013, o něco více 3 106 PUD (Sananim, 2014).

V roce 2009 proběhl pilotní výzkum zaměřený na aktivní uživatele drog, kteří využívají služeb nízkoprahových programů - kontaktních center a terénních programů (Radimecký, 2009). Cílem studie bylo zjistit kvalitativní data o aktuálním stavu a nových trendech na drogových scénách v regionech České republiky prostřednictvím sběru informací od kontaktních a terénních pracovníků v ohniskových fokusních skupinách. Následující souhrn přináší aktuální trendy, které se vztahují k hlavnímu městu Praze.

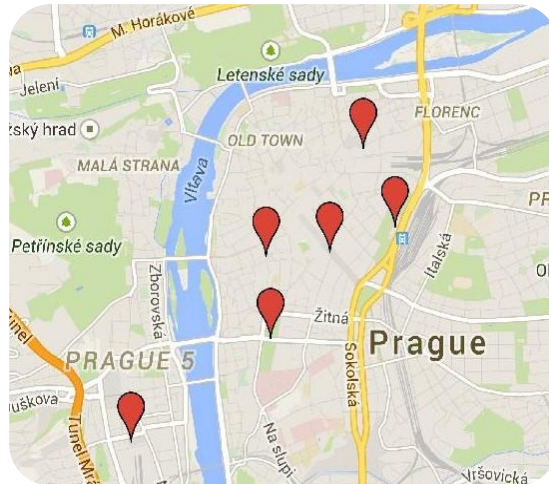
Nejčastější klientelou nízkoprahových služeb jsou dvě skupiny uživatelů – velmi mladí do 20 let a starší, kteří užívají drogy i několik desítek let. V hlavním městě se mladší uživatelé otevřené drogové scéně vyhýbají, pravděpodobně z obavy před zneužitím zkušenějšími uživateli, nebo je starší uživatelé drog vyhánějí. Uživatelé s delší drogovou kariérou jsou často spojováni s výrobou drog pro uzavřenou skupinu uživatelů, s pobytem ve vyšetřovací vazbě či ve výkonu trestu odnětí svobody. V Praze je pozorován nárůst žen uživatelů a těhotných uživatelů drog.

Pražské programy uvádějí narůstající trend v počtu romských uživatelů drog, kteří se službám dříve spíše vyhýbali. Dalšími národnostními menšinami jsou občané post-sovětských republik. Odhad ruskojazyčných uživatelů v Praze činí přibližně 100 osob s téměř stoprocentní převahou mužského zastoupení. Další národnostní menšiny v kontaktu terénních programů a kontaktních center jsou Slováci a Vietnamci. Vietnamské komunity jsou pro pracovníky služeb nejvíce skryty. Největší překážkou je pravděpodobně odlišnost jazyka a kultury.

Většinu klientů nízkoprahových služeb tvoří injekční uživatelé drog. V souvislosti s nitrožilním užíváním Subutexu zaznamenali pracovníci zvýšený výskyt somatických komplikací. Ve většině regionů pokračuje úbytek uživatelů heroinu vzhledem k jeho omezené dostupnosti. PUD často přecházejí k užívání pervitinu nebo jiné lépe dostupné látky. Nedostatek primární drogy bývá často nahrazován užíváním dostupných psychofarmak. Nejčastěji jde o opiátová analgetika a benzodiazepiny: Noax[®], Tramal[®], Kodynal[®], Codein-Slovakofarma[®], Apaurin[®], Neuro[®], Rivotril[®]. Užívání Toluenu stagnuje, případně klesá, což platí i v případě romské komunity. Kokain klienti nízkoprahových služeb obvykle nevyhledávají. Užívání surového opia je sezónní záležitostí. Typické je pro polyvalentní uživatele, kteří se během léta snaží snižovat finanční náklady na užívání drog. Nicméně polyvalentní užívání drog převažuje, užívání pouze jedné drogy je méně častou variantou.

Na otevřené drogové scéně v Praze je výrazná kombinace rolí, kdy uživatel, aby získal svou dávku nebo finanční prostředky na další dávku drogy, se stává zároveň prodejcem. Na drogovém trhu existuje také výměnný obchod. Uživatel buď přináší suroviny na výrobu drogy, nebo mění jednu drogu za jinou s odlišným účinkem.

Podle Herzoga (in Sadílková, 2012) se „otevřená drogová scéna za posledních patnáct let postupně posunuje po centru města – Václavské náměstí, Národní třída, Náměstí republiky, Karlovo náměstí, Hlavní nádraží, Na Knížecí“ (p. 49). Objasňuje hlavní trendy, se kterými se pracovníci terénních programů na drogové scéně setkávají.

- a) *Klesá počet injekčních uživatelů heroinu.* Snižuje se kvalita a dostupnost heroinu. Pozitivní důsledkem je velké snížení počtu předávkování, se kterým se terénní pracovníci setkávají v menší míře, než tomu bylo dřív.
- b) *Patrný je přechod k buprenorfinu,* který heroin částečně vytlačil. Díky tomuto jevu skutečně došlo k výraznému snížení majetkové trestné činnosti v souvislosti se zaopatřováním peněz na heroin. Na druhé straně díky jeho zneužívání dochází k nárůstu určitých forem somatických obtíží.
- c) *Časté užívání benzodiazepinů,* kvůli zvyšování účinku jiné drogy a ke snížení nebo oddálení abstinčních příznaků.
- d) Nejčastěji užívanou návykovou látkou je *pervitin.*
- e) *Populace uživatelů stárne* a vizuálně chátrá, je pro ně proto obtížnější sehnat peníze na drogy. Zhoršila se situace na trhu práce. Snahu najít práci může komplikovat záznam v rejstříku trestů.

Prevalenci užívání drog mezi Romy lze jen těžko odhadnout, jelikož statistiky drogových služeb neobsahují údaje o národnosti (Šťastná et al., 2010). Nicméně podle mého názoru jsou uživatelé z řad romské komunity nejpočetnější menšinou na drogové scéně. Další významnou a druhou nejpočetnější menšinou jsou slovenští uživatelé. Terénní programy mají v kontaktu také ruský mluvící klienty. Tato skupina je však poměrně uzavřená. Velmi málo informací máme o uživatelích vietnamské národnosti, ti se na otevřené drogové scéně pohybují jen výjimečně.

2.1.4 Problémy spojené s otevřenou drogovou scénou

Otevřená drogová scéna jsou veřejná místa, kde se scházejí uživatelé drog a kde se drogy také prodávají. Ale s drogovou scénou jsou spojené také jiné jevy. Jelikož populace problémových uživatelů drog v Praze stárne, je na nich čím dál tím víc patrná, jejich sociální situace a jsou tedy také nepřehlédnutelní pro běžného občana, který tudy možná denně prochází. Mezi takové jevy, které občany obtěžují, patří například samotné užívání drog na veřejnosti, jejich injekční aplikace nebo odhazování použitých stříkaček.

Následující seznam uvádí hlavní problémy a aktivity spojované s otevřenými drogovými scénami v Evropě (Zaostřeno na drogy, 2001). Některé více, jiné méně lze spojovat s drogovou scénou v Praze. K těm, které jednoznačně se situací na pražské otevřené drogové scéně souvisí bych přiřadila následující:

- *Intoxikované osoby na veřejných prostranstvích*
- *Užívání drog a jejich injekční aplikace na veřejných prostranstvích*
- *Odhazování použitých jehel a dalšího aplikačního náčiní*
- *Rozvoj drogového trhu s nabídkou mnoha různých látek*
- *Otevřené drogové scény představují pro uživatele drog bezprostřední pokušení, což komplikuje jejich případné snahy závislost nějak řešit*
- *Drobná zločinnost uživatelů drog v bezprostředním okolí*

Tento druh jednání s hlavním městem nepochybně souvisí. Jedná se především hlavně o majetkovou trestnou činnost, například drobné krádeže v obchodech, kterých se uživatelé drog dopouštějí za účelem obstarat si finance na drogy.
- *Drogová úmrtnost*

Je pravdou, že k drogovým úmrtím dochází nejčastěji v centrech větších měst, kde se také drogový problém koncentruje. Bohužel data o přímých a nepřímých drogových úmrtí jsou v dostupných statistikách vztaženy celkově na Českou republiku. Za rok 2011 bylo dle soudně lékařských oddělení evidováno celkem 28 případů předávkování nelegálními drogami a těkavými látkami (Mravčík et al., 2012).
- *Působení skupin zapojených do organizovaného zločinu*

Forma organizovaného zločinu se vyznačuje vysoce profesionálním způsobem páchání trestné činnosti. Pro problémového uživatele drog je spíše typické páchání kriminality za účelem získání prostředků na drogy nebo výroba pro vlastní potřebu.
- *Násilí a teritoriální války gangů*

V jisté míře k násilí na drogové scéně jistě dochází mezi jednotlivci i skupinami uživatelů, ale určitě nemůžeme mluvit o „válce gangů“.
- *Prostituce*

Je dalším ze způsobů, jak si obstarat finanční prostředky na drogy. Ovšem předpokládám, že je prostituce v současnosti rozšířena méně, než tomu bylo v dobách, kdy byl na černém trhu dostupnější heroin.
- *Drogová turistika*

Je známo, že na Václavském náměstí působí v nočních hodinách občané afrických zemí, kteří prodávají nelegální návykové látky zejména zahraničním turistům. Je také pravděpodobné, že Praha láká problémové uživatele drog z jiných krajů České republiky.

- *Existence domů, kde se prodávají nebo užívají drogy – tzv. „crack houses“*
Tento problém se na české podmínky týká bytů, kde se vyrábí pervitin. Taková místa samozřejmě existují. Mohou, ale také nemusí být zákonitě v blízkosti otevřené drogové scény.
- *Narušování dopravy na komunikacích v bezprostřední blízkosti drogové scény není podle mého názoru problémem, který by se v Praze vyskytoval.*

Institut pro kriminologii a sociální prevenci realizoval v roce 2010 průzkum veřejného mínění k vybraným oblastem drogové problematiky, a to ve čtrnácti krajích ČR. Sledoval, mimo jiné, také vnímání drogové scény. Výzkum přinesl poznání, že česká společnost je velmi tolerantní k užívání alkoholu a tabáku, naopak užívání nelegálních drog nepokládá za přijatelné. Celkem 38% dotazovaných za poslední rok zaznamenalo, že někdo v blízkém okolí jejich bydliště užívá drogy na veřejnosti. 17 % respondentů si ve stejném období všimlo prodeje drog na veřejnosti. Více než tři čtvrtiny respondentů, kteří se s užíváním drog a s případným prodejem drog na veřejnosti setkali, tento jev obtěžoval (Zeman, 2012).

2.2 Drogová kriminalita

2.2.1 Vztah mezi kriminalitou a užíváním drog

Vznik a vývoj závislosti je složitý proces a příčiny, které k závislosti vedou, jsou pestré a individuální. Na vzniku závislosti se podílejí faktory vývojové, okolnosti rodinných vztahů i psychologické mechanismy. Odborníci (Kalina, 2008; Millerová, 2011) mluví o mnohočetné podmíněnosti vzniku závislosti.

Rozvinutá závislost je považována za škodlivou pro jedince i společnost. Nejčastější negativní následky abusu drog se projevují změnou ve vnímání vnějšího světa, změnou ve vnímání vlastní osobnosti, změnou v odolnosti na stres, změnou svobody v rozhodování, změnou v možnostech seberealizace a změnou interakce se svým okolím. Následky, které ze zneužívání drog plynou pro společnost, jsou ta nebezpečí, která hrozí ostatním členům společnosti. Například řízení pod vlivem drog, agrese a násilí spojené s užitím některých látek, výdaje společnosti spojené s léčbou, narušené vztahy v rodině a v zaměstnání, navádění jiných osob k užívání drog (Kuchta, J., Válková, H. et al., 2005). Připojila bych ještě šíření infekčních onemocnění, z nichž nejzávažnější jsou choroby přenášené krví a jsou také nejčastější komplikací injekční aplikace drog, tedy viry hepatitidy B a C a infekce HIV.

Vzájemný vztah mezi užíváním návykových látek a trestnou činností je komplikovaný. V zahraniční odborné literatuře se můžeme setkat s třemi základními modely, které zmíněný vztah popisují (Štefunková, 2011).

1. Model „zotročení“ (lékařský model)
2. Model predispozice (kriminální model)
3. Model zesílení

Model zotročení, nazývaný také *model lékařský*, byl používán především do 70. let minulého století. Vychází z předpokladu, že v zásadě „bezúhonní,“ jedinci se dostávají k užívání nelegálních návykových látek vlivem nepříznivé životní situace. Díky nelegální povaze drog jsou tito uživatelé nuceni páchat trestnou činnost. Tento model předpokládá, že pokud by na závislost bylo nahlíženo jako na nemoc a drogy by byly legální (tím pádem i lépe finančně dostupné) nemusely by se tyto osoby dopouštět trestné činnosti za účelem jejich obstarávání.

Opakem modelu zotročení je teorie, která vznikla na přelomu 50. a 60. let 20. století. Podle **modelu predispozice** (*kriminální model*) není legalizace řešením. Většina osob má zkušenosti s kriminálním způsobem života již před začátkem drogové kariéry. Uživatelé drog nepáchají trestnou činnost z důvodu nelegální povahy užívané látky. Tyto osoby mají predispozice jak pro páčání trestné činnosti, tak pro užívání návykových látek. Vzájemnou spojitost vidí zastánci této teorie v tom, že oba dva jevy přinášejí okamžitý a snadno dosažitelný požitek.

Nejmladší teorií je **model zesílení**, který do jisté míry kritizuje i spojuje obě dvě výše uvedené teorie. Předpokládá, že užívání návykových látek přinejmenším zvyšuje počet a závažnost páchané trestné činnosti „*Vzájemný vztah užívání drog a kriminality je jistým způsobem lineární. Čím intenzivnější užívání, tím vyšší počet trestných činů (zejména majetkové povahy).*“ (Štefunková, 2011).

Jako další členění, které popisuje příčinný vztah užívání drog a kriminality uvádím čtyř modelové schéma (White, 1990) ke kterému Štefunková (2011) přidává ještě pátou teorii.

- a) užívání návykových látek, způsobuje páčání trestné činnosti,
- b) páčání trestné činnosti vede k užívání návykových látek,
- c) *reciproční model*, který spojuje obě dvě předchozí teorie do jedné. Předpokládá, že tyto dva jevy na sebe působí oboustranně. Užívání může způsobovat kriminalitu, stejně tak jako páčání trestné činnosti může vést k užívání drog.
- d) *teorie nepravé příčiny*, pro změnu popírá všechny tři předchozí teorie. Užívání nezpůsobuje kriminalitu a kriminalita nezpůsobuje užívání. Operuje s hypotézou, že páčání trestné činnosti a užívání návykových látek je způsobeno třetí vnější příčinou.
- e) *model koincidence obou jevů* – tyto dva jevy mohou existovat vedle sebe, ale neexistuje mezi nimi příčinná souvislost. Jsou chápány jako dva z mnoha jevů, které souvisí se stylem života uživatele drog.

Pokud se zamýšlím nad všemi uváděnými modely a teoriemi, docházím k závěru, že jde o různé úhly pohledu na tuto problematiku. Musím jen souhlasit s výsledky dosavadních výzkumů, že nelze vybrat ani sestavit jeden souhrnný obecně platný model pro vzájemný vztah kriminality a užívání návykových látek. Podmíněnost těchto dvou jevů je navíc ovlivněna mnoha dalšími faktory. Uživatelé nejsou stejnorodá skupina osob, rozdílná může být jejich ekonomická a sociální situace. Přidat se mohou faktory psychologické, rodinné, ale i demografické. Dále záleží na charakteru užívané návykové látky a na psychickém stavu pachatele. Uživatelé jednají pod vlivem návykové látky, jejich chování mohou ovlivnit abstinční příznaky nebo také rozvinutý paranoidní syndrom. Při závažnějším průběhu toxické psychózy může být jedinec dokonce nebezpečný sobě i ostatním.

2.2.2 Tripartitní konceptuální rámec a EMCDDA

V osmdesátých letech minulého století uskutečnil Paul J. Goldstein výzkum, ve kterém se zabývá vztahem mezi drogami a násilím na Lower East Side na Manhattanu ve městě New York. Podle Goldsteina (1985) spolu tyto dva jevy souvisí třemi možnými způsoby, které se mohou mezi sebou překrývat. Sestavil tzv. tripartitní konceptuální rámec, který popisuje psychofarmakologicky, ekonomicky a systémově podmíněné násilí.

Z tohoto rozdělení vychází také Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogové závislosti (EMCDDA). Nepoužívá tento model jen pro vztah užívání návykových látek a násilí, nýbrž pro vztah užívání návykových látek a trestná činnost souhrnně. Ke třem Goldsteinovým modelům přidává ještě model čtvrtý, trestné činy spáchané porušením drogové legislativy. Pojem „drug related crime“, neboli trestná činnost související s drogami, zahrnuje tedy čtyři druhy trestné činnosti (Carpentier, 2007):

Psychofarmakologicky podmíněná trestná činnost: trestné činy spáchané pod vlivem psychoaktivní látky, jako důsledek jejího akutního nebo chronického užívání.

Podle tohoto modelu mohou akutní i chronické účinky psychoaktivních látek vést k agresi a násilí. Stav, který může psychoaktivní látka navodit (například podrážděnost, strach, paranoia, změny nálad, poruchy vnímání nebo zhoršená schopnost úsudku), mohou vést ke kriminálnímu chování. Mnohé výzkumy potvrzují, že existuje silná vazba mezi alkoholem a psychofarmakologicky podmíněnou trestnou činností, zejména násilnou. V tomto směru daleko zaostávají stimulanty – v českých podmínkách převážně amfetaminy. Naopak užívání opiátů a marihuany obvykle není považováno za chování vedoucí k psychofarmakologicky podmíněné trestné činnosti, neboť tyto látky agresivitu spíše snižují. Na druhou stranu podrážděnost, která je spojená s abstinčním syndromem, může vést ke zvýšenému násilí. Do této kategorie se zařazují také trestné činy způsobené užíváním drog obětí. Patří sem tedy například sexuální napadení, loupež či přepadení, psychické týrání, kdy oběť byla pod vlivem psychoaktivní látky.

Ekonomicky motivovaná trestná činnost: trestné činy spáchané za účelem získání peněz nebo drog na financování užívání drog.

Část problémových uživatelů drog není schopna z legálně nabytých příjmů pokrýt výdaje na drogy a uchyluje se proto nejčastěji k majetkové trestné činnosti (krádeže v obchodech, kapesní krádeže, loupeže). Mohou zvolit také jiný druh trestné činnosti, například prodej drog a prostituce. Do této skupiny trestných činů patří také falšování lékařských předpisů nebo vykrádání lékáren uživateli drog.

Systémová trestná činnost: trestné činy spáchané v rámci fungování nezákonných drogových trhů jako součást procesu nezákonné nabídky, distribuce a užívání drog.

Jde převážně o násilnou trestnou činnost, která se vztahuje k fungování trhů s nelegálními drogami a pramení právě z nezákonné povahy trhu. Násilí se může vyskytovat v různých situacích, například pře o území mezi dealery, trest za podvod, vymáhání dluhů nebo konflikt s policií. Problémový uživatel drog se může snadno stát jak pachatelem, tak i obětí trestného činu. Tato kategorie trestných činů bývá ovlivněna dynamikou jednotlivých drogových trhů, například změnami v nabídce a poptávce po drogách.

Trestné činy porušování drogových zákonů: *trestné činy spáchané porušováním drogové legislativy a souvisejících právních předpisů.*

Do této skupiny patří trestné činy, jejichž skutkové podstaty přímo souvisejí s nelegálními návykovými látkami. V českém prostředí jde o tzv. primární drogovou kriminalitu. Nejčastěji se jedná o trestné činy držení, přechovávání, pěstování, výroba, dovoz a obchodování s návykovými látkami. Do této kategorie je zařazen také trestný čin řízení pod vlivem NL. Vzájemný vztah mezi užíváním a páčáním trestné činnosti není v této skupině TČ nijak vymezen. Pachatelé mohou být uživatelé návykových, ale i osoby, které návykové látky neužívají.

2.2.3 Primární drogová kriminalita

Specifické pro Českou republiku je dělení drogové kriminality na primární a sekundární. Zjednodušeně bychom mohli říci, že primární drogová kriminalita jsou ty trestné činy, jejichž skutkové podstaty přímo souvisejí s návykovými látkami.

V případě **primární drogové kriminality** jde o porušování drogových zákonů. Dříve je definoval zákon č. 140/1961 Sb. Některé změny přineslo přijetí nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti 1. 1. 2010. Srovnání podle starého a nového TZ přináší následující tabulka.

Tabulka č. 1, drogové trestné činy

Zákon č. 140/1961 Sb.	Zákon č. 40/2009 Sb.	Trestný čin
§ 187	§ 283	Nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL a s jedy
§ 187a	§ 284	Přechovávání OPL a jedu pro vlastní potřebu
X	§ 285	Nedovolené pěstování rostlin obsahujících OPL pro vlastní potřebu
§ 188	§ 286	Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě OPL a jedu
§ 188a	§ 287	Šíření toxikomanie

Dále uvádím hlavní změny, které nový TZ přinesl oproti předešlé právní úpravě:

1. stanovil rozdílné trestní sazby za neoprávněné přechovávání drogy pro vlastní potřebu v množství větším než malém, pokud jde o konopné drogy na jedné straně a ostatní OPL na straně druhé (§ 284). Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách
2. zavedl nové skutkové podstaty, které spočívají v neoprávněném pěstování rostlin obsahujících OPL pro vlastní potřebu v množství větším než malém. Rozlišil pěstování rostlin konopí od pěstování jiných rostlin obsahujících OPL (§ 285).
3. pověřil vládu k určení toho, jaké je množství větší než malé u OPL a přípravků obsahujících OPL (§ 289-Společné ustanovení). Zároveň má vláda nařízením stanovit, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující OPL a jaké je jejich množství větší než malé (Zeman, 2009).

„Množství větší než malé“ teoreticky určuje hranici mezi přestupkem a trestným činem. V červenci 2013 byly Ústavním soudem zrušeny části právních předpisů, které stanovovali hranici mezi malým a větším množstvím jednotlivých OPL (Nález Ústavního soudu ČR, 2013). V dubnu 2014 Nejvyšší soud ve sjednocujícím stanovisku nově konkretizoval přesná čísla (Stanovisko Nejvyššího soudu, 2014): „Za množství „větší než malé“ je třeba obecně považovat takové množství přechovávané OPL nebo jedu, které vícenásobně – podle ohrožení vyplývajícího pro život a zdraví lidí ze škodlivosti jednotlivých látek - převyšuje běžnou dávku obvyklého konzumenta.“ Hraniční hodnoty jsou vyjádřeny jako orientační, policie a soud bude zohledňovat i jiné okolnosti, jako je například stupeň závislosti pachatele, který OPL drží pro vlastní potřebu.

2.2.4 Sekundární drogová kriminalita

„Jako **sekundární drogovou kriminalitu** označujeme trestné činy (především majetkové a násilné povahy), které nezahrnují přímo nakládání s nelegální drogou, ale jež jsou způsobeny v souvislosti s jejich užíváním, zejména pod vlivem OPL nebo v souvislosti s potřebou obstarání si finančních prostředků na drogy“ (Štefunková M., 2011, p. 160).

Sekundární drogové trestné činy nejsou v právních předpisech přesně definovány. Můžeme sem však zařadit takové jednání, které popisuje výše zmíněný Goldsteinův tripartitní koncept. Konkrétně trestnou činnost *psychofarmakologicky podmíněnou, ekonomicky motivovanou a systémovou*. I když, některá protiprávní jednání z kategorie systémově podmíněné trestné činnosti, se mohou týkat spíše porušování drogových zákonů, které řadíme do primární drogové kriminality (§ 283 - § 287 TZ).

„Z kriminálních statistik a expertních odhadů vyplývá, že ač primární drogová kriminalita dlouhodobě tvoří cca 1 % registrovaného objemu trestných činů, pachatelé téměř každého 4 až 5 trestného činu v ČR jsou uživatelé drog“ (Přecechtěl, 2013).

Výroční zpráva Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti se každoročně zabývá odhadem sekundární drogové kriminality.

Za rok 2011 byl realizován odhad sekundární drogové kriminality na základě expertního retrospektivního odhadu krajských ředitelství a územních odborů Policie ČR. Největší podíl TČ byl zjištěn u krádeží (tabulka č. 2).

Tabulka, č. 2, Odhad podílu na celkové kriminalitě u vybraných trestných činů v roce 2011 podle VZ NMS, (Mravčík et al., 2012)

Druh TČ	Objasněné TČ		
	Celkem	Spácháno uživateli drog	Podíl v %
Krádež	24 020	7 827	32,6
Krádež a porušování domovní svobody	11 346	3 096	27,3
Krádež a neoprávněné užívání cizí věci	3 630	1 169	32,2
Neoprávněné opatření platebního prostředku	1 870	685	36,6
Loupež	1 984	716	36,1
Zanedbání povinné výživy	15 314	1 116	7,3
Podvod	3 199	715	22,4
Porušování domovní svobody	1 757	365	20,8
Zpronevěra	2 253	383	17,0
Úmyslné ublížení na zdraví	4 268	325	7,6
Vydírání	1 285	132	10,2
Omezování a zbavení osobní svobody	206	8	3,7
Vražda	13	0	0,0
Celkem	74 068	19 112	25,8

Podle poslední zveřejněné Výroční zprávy NMS bylo v České republice celkově spácháno 120,2 tisíc trestných činů. 18,4 tisíc trestných činů bylo podle policejní evidence spácháno pod vlivem návykové látky. Pod vlivem alkoholu - 87,6 % TČ, pod vlivem nealkoholových drog - 12,4 % TČ. Za poslední roky dochází ke snižování počtu TČ spáchaných pod vlivem alkoholu. Naopak u trestné činnosti spáchané pod vlivem nealkoholových drog je vidět vzestupná tendence (Mravčík et al., 2013).

3 Výzkumná část práce

V praktické části popisují dva kvalitativní přístupy. V první řadě jsem se pokusila charakterizovat otevřenou drogovou scénu v Praze, její specifika a trendy. K tomuto účelu jsem zvolila interview s terénním pracovníkem. V druhé části zjišťuji již konkrétní data o uživatelích z řad klientů terénního programu Sananim. Toto dotazníkové šetření se zaměřilo, kromě sociodemografických údajů, také na páchání trestné činnosti v minulosti, na terciální kriminalitu a na zkušenosti v jednání mezi klienty a policií.

3.1 Metodologie I

V různých výzkumech a statistikách nalezneme dostatek kvantitativních dat o aktivních uživatelích drog, méně však těch kvalitativních. Proto jsem se rozhodla do studie zařadit rozhovor s odborníkem z pražské nízkoprahové služby, který se mezi aktivními uživateli drog na otevřené drogové scéně pohybuje.

Cílem výzkumu bylo zjistit kvalitativní data o otevřené drogové scéně v Praze prostřednictvím sběru informací od pracovníků terénních nízkoprahových služeb pro uživatele nelegálních drog. Oslovila jsem čtyři pražské terénní programy a požádala je o rozhovor na téma drogová scéna v hlavním městě. Jeden z vedoucích pracovníků terénního programu, který působí v nízkoprahové službě již osm let, mi poskytl interview.

Data byla sbírána prostřednictvím polostrukturovaného interview. Podle Miovskeho (2006) možnost kombinace prvků nestrukturovaného i strukturovaného interview „činí z této metody téměř ideální nástroj pro oblasti aplikace většiny výzkumných plánů v rámci kvalitativního přístupu“ (p. 161).

V přípravné fázi jsem vymezila jádro rozhovoru a připravila základní otázky, které jsem rozdělila do několika tematických okruhů. Výhodou této metody je pokládání doplňujících otázek.

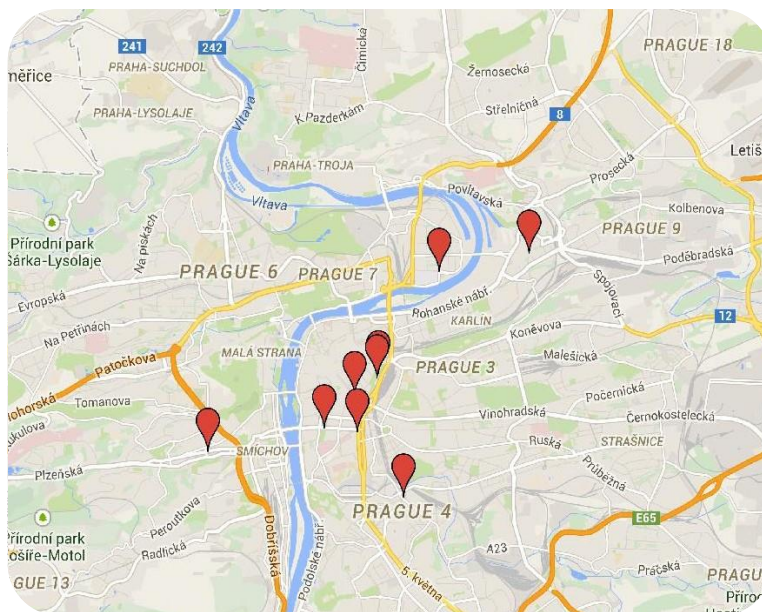
Rozhovor byl s informovaným souhlasem respondenta nahrán na diktafon a následně přepsán do elektronické podoby. Přepis semistrukturovaného rozhovoru byl podroben redukci prvního řádu. Byly vynechány všechny části vět, které nesdělují nějakou identifikovatelnou explicitně vyjádřenou informaci. Byly vynechány různé zvuky a slova, která tvoří tzv. slovní vatu. Poté byla získaná data kódována, seříděna a interpretována podle jednotlivých tematických okruhů:

- Drogové scény v Praze (popisuje konkrétní lokality, které jsou považovány za otevřené drogové scény)
- Klienti terénního programu (věk, národnostní menšiny, ženy vs. muži apod.)
- Typy užívaných látek a způsoby aplikace
- Sociální zázemí
- Způsoby obživy
- Problémový uživatel drog a policie

Aby byla zachována anonymita respondenta, byl rozhovor přepsán do textové elektronické podoby, nikde nebyla uváděna data, která by vedla k identifikaci respondenta. Audio záznam byl po transkripci smazán.

3.2 Výsledky I

Drogové scény v Praze

Největší otevřenou drogovou scénou a zároveň největším drogovým trhem je v současné době Václavské náměstí, Hlavní nádraží a jejich blízké okolí. Mezi menší lokality patří Karlovo náměstí na Praze 2, okolí Plzeňské ulice na Praze 5, Palmovka na Praze 7, Holešovice v Praze 8, Náměstí Bratří Syneků na Praze 4 v Nuslích.

Respondent: „Ono se to hodně mění. Něco ovlivní policie a něco nabídka, ale v tom centru to zůstává dost stejný. A ta policie může na nějakou dobu ovlivnit ty malé drogové scény. Dejme tomu, když jsou třeba tři dealři v nějaký lokalitě, který se tam nějak doplňují, tak tam, když chytěj všechny tři, tak to nějakou dobu trvá, než se ta scéna zase obnoví. Ale v centru to trvá půl dne.“

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ A HLAVNÍ NÁDRAŽÍ

Respondent: „Tak na Praze 1 je to okolí Václavského náměstí a Hlavního nádraží. Pak to může být Františkánská zahrada taky. A je to to širší okolí, protože za předpokladu, že někde figuruje nebo úřaduje policie, tak se to trochu hejbe, ale to vlastně nemění vůbec to místo z globálu. To se jenom posune za roh, aby na ně nebylo vidět.“

KARLOVO NÁMĚSTÍ

Respondent: „Karlovo náměstí má nějaký potenciál, když to tak řeknu. Jeví se to tak, že v Praze není, zas až tak propojený sexbusiness s užíváním drog. Nicméně částečně je a že třeba pár klientek, který máme v kontaktu se živý sexbusinessem. A takže tam je teď dejme tomu sem tam nějaká skupina lidí, který ty drogy berou. Ale teď to není nějak akutní. Pak je tam ještě jedna herna, kde občas bývají klienti. Ale letos je to docela klidný. Ale....to je místo, kde dejme tomu, když někdo shání drogu a neshání zrovna Subutex, možná třeba ten herák, tak bych to zkusil na tom Karláku a kdyby to tam nevyšlo, tak bych to zkoušel v Nuslích nebo spíš na Praze 10. Jsou takový místa, kde jsou stopy po tom, že se tam užíval heroin. Ty místa se různě měňej, ale Karlák je to místo, kde to bylo.“

NA KNÍŽECÍ A PLZEŇSKÁ ULICE

Respondent: „Na knížecí je to teď docela klidný. Kontakty máme v Plzeňské ulici shodou okolností v Erbenově ulici, která je kolmá na Plzeňskou, tak tam je teď přesunutá psychiatrická ambulance, která byla předtím nad Knížecí. Tam ty kontakty máme, ale v menší míře než to bylo Na Knížecí.“

PALMOVKA

Respondent: „..... tam to je pervitinová scéna. Tam to není závislý na žádný lékárně nebo na někom, kdo by předepisoval.“

HOLEŠOVICE

Respondent: „.... ty jsou na tom dost podobně jako Palmovka. Od roku 2010 jsme v kontaktu byli s nějakýma mladejma klientama v těch Holešovicích a teďka jsme s nima častěji.“

I. P.PAVLOVA

Respondent: „..... máme kontakty na Praze 2, v okolí I.P.Pavlova, tam byl vždycky nějaký pohyb klientů.“

VRŠOVICE

Respondent: „..... tam asi nějaká drogová scéna je, ale relativně uzavřená. Jednu dobu tam byla nějaká herna, kde se dealoval heroin, ale to už teďka není. Ta desítka je uzavřená, tam ty klienty sháníme velmi těžko.“

JINÉ

Respondent: „Jednu dobu se něco dělo na Praze 3, ale tak to taky není tak frekventovaný a pak občas se někde objeví nějaký zdroj, teď už nevím čeho, občas je to perník, občas je to subáček a to má poměrně krátkou životnost. Ale vlastně to tady nebylo řečeno přímo, že na tý Praze 4 taky potkáváme klienty, který patrně jsou v té situaci, že se skládají na subáček. Těch scén bude víc, ale vzhledem k tomu, že nás platí donátoři, který chtějí výkony, tak musíme zachovat nějaký počet lidí, který jsme schopný potkat na tý drogový scéně a za předpokladu, že bychom byli třeba na tý Praze 10 častěji, tak těch kontaktů bude málo a ty peníze budou v tý Praze považovaný za neefektivní.“

Tazatel: „Co je vlastně to primární pro uživatele se na těch místech scházet?“

Respondent: „První je dostupnost drog, pak nějaká dopravní dostupnost, potom dostatečná anonymita a potom možnost získat a prodat třeba nějaký věci, aby bylo na ty drogy. A když je to všechno soustředěný na jednom, tak je to ideální.“

Klienti terénního programu

Respondent odhaduje, že problémových uživatelů drog v Praze může být celkově něco mezi deseti až patnácti tisíci. Upozorňuje, že na odhad počtu PUD má vliv několik faktorů. Například skutečnost, že problémový uživatel ještě neznamená intravenózní. A pokud tedy někdo užívá drogy jiným způsobem, nemá zapotřebí využívat výměnný program nízkoprahových služeb. Nicméně potvrzuje, že klientem terénního programu je v drtivé většině IUD.

Respondent: „.... my to odhadujeme na základě toho, kolik lidí máme kódovaných a kolik nekódovaných v kontaktu. Kódované, to znamená, že vyplňuje nějaký In-come dotazník, ale ne třeba u našeho programu, ale prostě nějakým způsobem je evidovatelný. Pokud je to no-kód, tak je neevidovatelný pro nás. A my jsme zjistili, že máme přibližně 52 % klientů, který ten kód nemají. Už nedohledáme, jestli zrovna nemá náladu nám ho říkat, ale prostě řekne, že ho nemá. Máme jistotu, kolik lidí jsme potkali v tom roce a většinou to znásobíme tou polovinou, kterou máme pocit, že je nekódovaná. Nicméně v roce 2012 to bylo 50 %, 2013 – 52% a teďka nevíme ještě. Já myslím, že přes 3 000 jsme měli jistotu těch, 1 600 a 3 200 bylo jakoby ten odhad.“

VĚKOVÝ PRŮMĚR

Respondent: „Mužům je kolem 33, ženám kolem 29 nebo 30. Obecně to stárne ta populace. A u nás jsou specifika, že jsou městský části, kde klienti jsou mladší. Máme městskou část, kde ten průměr bude 25. Na Praze 7, v Holešovicích.“

SPECIFICKÉ SKUPINY KLIENTŮ

Tazatel: „Je vidět na drogové scéně jak to mají mezi sebou mladší vs. starší?“

Respondent: „To si myslím, že s tímhle souvisí, že tahle ta skupina je v jedné lokalitě (Holešovice), kde drže trochu víc pospolu. Ty mladší jsou jakoby v lokalitě a nechtějí chodit moc do jiných, protože tam je spíš někdo nějakým způsobem poškodí. To neznamená, že ty klienti v tomhle věku nejsou v tom centru. Ale když to porovnáme kolem a kolem, tak větší procento jich máme na Praze 7, protože ty se nepouštějí mimo sobě známý teritorium, protože tam můžou snáz přijít k úhoně.“

Tazatel: „Jaké máte nejstarší klienty?“

Respondent: „No, třeba kolem šedesáti. Ale to neznamená, že berou od dvaceti. To jsou lidi, který začali brát později.“

ZASTOUPENÍ POHLAVÍ

Respondent: „To je taky jiný, že v centru máme míň ženských. Ta Praha 1 je v tomhle tom specifická. Na Praze 8 a na Praze 7 máme větší procento žen zastoupených. A to je myšleno obecně 8:2. No, největší kontakty jsou na Praze 1. Tam máme 80% kontaktů. Teď se snažíme ten poměr

změnit tím, že se víc věnujeme těm jiným částem než Praha 1, tak uvidíme, co to udělá. Ale že na tý jedničce těch klientek zas tak moc není.“

ETNICKÉ A NÁRODNOSTNÍ MENŠINY

Odhad počtu Romů v kontaktu s terénním programem činí 30 %. Odhad cizinců 2 - 5%, z čehož je největší podíl slovenských uživatelů, méně pak ruskojazyčných uživatelů drog. Uživatele vietnamské národnosti potkává terénní program velice výjimečně.

Respondent: „Takovej náš odhad, založenej na tom, jestli se nám ten dotyčnej zdá být Romem nebo ne, tak to máme tak 30 % Romů. Ne, že by se necítily být Češi, to je ten vizuální, ne úplně spravedlivej odhad.“

Respondent: „Snažíme se monitorovat, jestli máme nějaký cizince. Je to tak 2 %. Jednou, když jsme dělali ten krátkej výzkum, kde jsme si to zjišťovali, tak jsme je zrovna potkávali a měli jsme třeba 5 %. A z toho je drtivá většina Slováků, ale i Ukrajinci, sem tam Rusové, Litva, Gruzíni taky některý. Ale je to teďka fakt malý procento.“

Typy užívaných látek a způsoby aplikace

Jako nejrozšířenější návykovou látku uvádí respondent pervitin, na druhém místě buprenorfin, a to nejčastěji Subutex® a až na třetím místě heroin. Časté je souběžné užívání pervitinu a buprenorfinu. Psychofarmaka jsou další látkou, kterou klienti užívají souběžně. Bud' kompenzují nepříjemné stavy, nebo berou léky jen proto, aby si něco dali. Nejčastějším způsobem užívání drog je nitrožilní aplikace. Také uvádí, že část klientů kouří heroin i pervitin přes alobal. Dále zmiňuje, že poslední dobou jsou mezi klienty populární želatinové kapsle. Ovšem nedá se s jistotou říci, jestli je klienti používají opravdu k aplikaci nebo místo pytlíku na drogu. Mezi drogy, které se mezi klienty terénního programu vyskytují jen výjimečně nebo vůbec ne patří: kokain, fentanyl, ketamin, braun, toluen. Sezónně se vyskytuje užívání surového opia, což se jeví jako závažný Harm Reduction problém. Stejně tak je problematické složení tzv. nových syntetických drog, typu funky a cherry.

Respondent: „Ten herák hodně pokulhává. Ten pervitin je jakoby nejrozšířenější droga, pak je Subutex, tedy buprenorfin. A velmi častá je kombinace tohohle toho.“

Tazatel: „Vyskytuje se Subutex jako iniciační droga?“

Respondent: „Jo, jo, máme klienty, který začínali vlastně jenom na Subáci.“

Respondent: „Nejčastější způsob aplikace je nitrožilní, v menší míře pak kouření heroinu z alobalu a nejen, ještě perník. Ten se dá kouřit taky přes alobal. A želatinový kapsle jsou teď populární. Je otázka, jestli proto, že si ten pervitin dají do toho a snědi to nebo to používají místo pytlíku na drogu. Já myslím, že za totáče se takhle dealovalo nebo schovávali ty drogy. Nevím, jestli tohle není nějaký návrat ke kořenům.“

Tazatel: „Jak je to s tím, když se uživatelé na recept Subutexu složí?“

Respondent: „No, jeden ho má předepsanej. Já nevím, ta částka kolik je, 1.200,- to bylo, myslím. Teď jsem slyšel něco o čtrnácti stovkách. Tam je sedm tablet a on na to nemá, protože třeba bydlí na ulici. Pak byl takovej nepsanej ceník toho, že, když máš jenom recept, tak dostaneš třeba čtyři tablety a zbytek si vezme ten, co to zaplatí. Pak může být takovýto skládání se opravdu. Že si za dvě stovky koupím jednu tabletu. A pak se nějak měnil ten poměr, že když člověk měl jenom recept a neměl peníze, tak z toho měl jenom jednu tabletu.“

Tazatel: „A když jsme u těch cen.... Jak se na černém trhu pohybuje pervitin a heroin?“

Respondent: „To by mělo být furt kolem tisícovky za gram pervitinu i heroinu, ale jde o to v jaký kvalitě.“

Tazatel: „Co psychofarmaka?“

Respondent: „Tak to je další věc, která je užívaná souběžně.“

Tazatel: „Souběžně ... záleží na tom, jestli jde o uživatele pervitinu nebo heroinu?“

Respondent: „Většinou mám pocit, že ty, který berou heroin, berou jenom heroin. A pak máme lidi, který tvrděj, že berou jenom pervitin, ale většina to nějakým způsobem mixuje.“

Tazatel: „Kompenzují nepříjemný stavy?“

Respondent: „No, ale jsou klienti, který berou hlavně něco, aby si něco dali. V zásadě mají nějaký preference, ale když se dostanou k Rivotrilu, tak si dají radši ten než nic.“

Tazatel: „A berou je taky intravenózně?“

Respondent: „Pamatuju si jednoho, dva klienty, který je brali intravenózně, ale jinak je jedí. Ale po hrstech. To jsem viděl asi dvakrát, že si klient vzal tu skleničku, vysypat si asi půlku a snědl to. Občas, když se s nima bavíme, tak z nich vyleze, že někdo jich sní třeba deset, někdo víc a někdo neřeší tu situaci.“

Tazatel: „Co ostatní drogy? Toluén?“

Respondent: „S tím jsem se v poslední době moc nesetkal. Víím, že jsme lidi, který čichají, potkávali dřív. Doteď se s nima potkáváme, ale už podle mě nečichají. Ale jsou tím docela poznamenaný.“

Tazatel: „Kokain?“

Respondent: „Mezi našima klientama se objeví zřídkakdy. Když jsme zjišťovali, jestli v posledním měsíci brali nějakou drogu, tak se tam ten kokain objevil jen jednou. On teda šel níž s cenou, ale poměr cena : výkon oproti pervitinu ...“

Tazatel: „Fentanyl?“

Respondent: „O tom jsme spíš slyšeli, než že bychom se s tím v praxi setkali. Občas nám někdo říkal o tom, že se někdy dostal k náplastem a z těch to louhoval, ale ne nějak často.“

Tazatel: „Ketamin?“

Respondent: „Prakticky ne.“

Tazatel: „Braun?“

Respondent: „To vlastně takový ty klienti, kteří zažili ten Braun dřív, tak říkali, že se k tomu dostali někdy nedávno. Že to bylo fajn, ale je to tak jednou za rok, tahle informace.“

Tazatel: „Surové opium?“

Respondent: „No, tak jezdí na to pole. Dost často to bývá tak, že někdo se vypraví z toho pole, tam posbírá stříkačky a odveze je na výměnu, přiveze to zpátky. Je to rozdílný v tom, že je jiná poptávka po tom materiálu, kterej distribuujeme. Že by ideální bylo, kdybychom měli třeba desetimililitrový stříkačky kvůli tomu, že jak naříznou tu makovici, tak že to sbírají do těch stříkaček. My máme teďka dva a půl nebo tři mililitrový a jako že by na to byli pro ně lepší ty větší. Že to patrně sbírají hned potom, že to nenařezou, jako to dělají v Afghánistánu, že to nenařezou a nesbírají to tou škrabkou, ale jakoby dělají to rovnou. Takže to je rozdíl. A ty lidi jsou potom víc zničený, protože to dělají různýma metodama, jsou v horším zdravotním stavu a ještě k tomu kdoví jak a čím to čistějí, jestli to vůbec čistějí. Ty lidi pak jsou za a) zničenější a pak za b) je to levnější varianta pro ně, a že jsou třeba zvyklí na ten buprenorfin a ty odvykací stavy jsou mírnější, ale vleklejší. A tady na tom přijdou ty odvykací stavy jako na heroinu nebo obdobný, takže jakoby jsou nárazový a že je to překvapí třeba. A ještě k tomu se nevybaví dostatečně na to pole, takže tam nemají dost vody, jídla a takový věci, to jsou taky rizika.“

Tazatel: „A co nový syntetický drogy, typu funky?“

Respondent: „Jo, myslím, že nejvíc jsme to evidovali minulý rok. Tam byla problematická pro nás cena a složení, protože to složení bylo dost pravděpodobně pokaždý jiný. Nebo dost nestabilní, takže se nedalo vyvodit z toho závěry pro HR. A co bylo takový markantnější, že ti klienti, co to brali, tak říkali, že to je docela jako dobrý zezáčátku, nicméně že to má krátký účinky, že si to museli dávat poměrně často a že pak šli zdravotně dolu i kvůli tomu, že byli víc ty ruce rozbodaný, v horším stavu si tu drogu aplikovali a ještě tam byly blbý odvykací stavy. Nebyla to únava, jako když odezní perník, ale něco jako kocovina. A zkušený perníkáři, co to zkusili, říkali, že to bylo fakt hrozný a že už ne. A nehledě na to, že ten objem té aktivní látky taky nebyl úplně stabilní, takže nám občas někdo říkal, že měl pocit, že dostal infarkt, protože si dal množství, který bylo vlastně hrozně velký.“

Sociální zázemí

Tazatel: „Jak to mají klienti se sociálním zázemím? Dá se odhadnout, jestli mají střechu nad hlavou, kolik z nich jsou skuteční bezdomovci?“

Respondent: „To já bych typnul, tak třetina. Tohleto jsme zrovna nezjišťovali. Ale tam je terminologickej problém, že oni třeba řeknou squat, ale squat znamená, že je to nějaká rozpadlá budova, která, kdo ví, jestli má střechu a je tam po pás bordelu, protože tam občas ty lidi přespějí a když je léto, tak tam nespějí. Pak je skupina lidí, který už tohodle mají plný zuby, tak si staví stany někde a mají takový stanový městečka, ale i přes zimu tam bydlej. To jsou takový rizikový věci. Ale

typnul bych to tak třetina, že bydlí opravdu na ulici nebo ve stanu. Pak je taková skupina, která přespává, kde to jde, u nějakých známých a záleží na jejich aktuální sociální situaci, jestli jsou pro někoho zajímavý, aby u něj mohli přespát a tak. Nebo jestli si vyříděj nějaký dávky. A pak, je skupina co bydlí v nějakých svých rodinách a není to úplně řidkej jev u Romů, protože ta rodina něk víc drží pohromadě. A jsou to lidi, kterejm, je třicet a už mají svou rodinu a žijou v rámci nějakýho jednoho bytu, třeba se svejma rodičema a ty moc často bezdomovci nebejvaj.“

Způsoby obživy

Tazatel: „Dalo by se definovat, jaké jsou způsoby obživy uživatelů drog a jakým způsobem získávají peníze na drogy a drogy?“

Respondent: „No tak ... práce – legální; práce – krátkodobá – nějaký brigády a tak; práce – nelegální jako normální práce, ale na černo; pak část z toho sexbusiness; a potom to bude už drobná trestná činnost až jako výrazná trestná činnost.“

Tazatel. „Asi spíš majetková?“

Respondent: „Hm, s tím že to spíš bude od kapesních krádeží až po krádeže v obchodech a pak nějaký ty sběrači kovu, ať legální nebo nelegální. Pak ještě bych typoval, že někdo bude vykrádat byty, ale to se dozvíme až zpětně od těch lidí, když se třeba vrátěj z kriminálu. Ale největší procento toho trestnýho, co se tam bude odehrávat, bude přesně to, že se někde složí na Subutex a jsou to oni, ty, který mají ten recept a prodají to těm ostatním. Tak to bude, podle mě, ta nejčastější trestná činnost. A i ta policie tvrdí, že pro ní to jsou hrozně malý procenta celkově z trestný činnosti, která se páchá, že pro ně je to hrozně malej díl.“

Problémový uživatel drog a policie

Tazatel: „Je policie dostatečně informovaná o tom, jaký je smysl vaší práce?“

Respondent: „No... V současný době se nám nestává, jako terénním pracovníkům, tak často, abychom byli legitimovaný, jako to bylo v tom roce 2009, nebo v jakým to bylo. Stává se to, najdou se jedinci, který mají potřebu komentovat a vysvětlovat nám, jak by se to mělo řešit. A u těch klientů se objevují historky o tom, že jim policie nějakým způsobem ublížila. Pravidelně a stejně.“

Tazatel: „Co je tím myšleno? Fyzicky?“

Respondent: „Taky. Buď, vyhrožování nebo, že je někdo zmlátil, ale to na tý samý úrovni jako když jsem do služeb vstupoval. S tím, že když klientům vysvětlujeme, jakým způsobem postupovat v tý situaci, tak většinou nejsou ochotný jít do nějakýho střetu s tou policií nebo podávat nějakou stížnost z různých důvodů a mají představu, že bychom to měli dělat my, ale i tak nevědí třeba přesně hodinu, ani číslo si neopíšou a tak. Že vlastně se s tím nedá nic dělat. Taky část těch informací je podle mě taková komunikační fráze, aby třeba z toho byla nějaká výhoda, ale mám pocit, že to není černobílí. Nevěřím všemu, co říkají klienti, na druhou stranu jsem viděl jednání nějakých policajtů, který nikomu nic neudělali. Ale říkal jsem si, do jaký míry hrálo roli to, že jsme byli poblíž jako obyčejní smrtelníci. I s námi to jednání bylo občas dost protivný.“

3.3 Metodologie II

Druhá část kvalitativního výzkumu byla provedena metodou osobního dotazování v průběhu května až června roku 2014. Sběr dat proběhl ve Vrchlického sadech na Praze 1, v blízkosti Hlavního nádraží, tedy přímo na otevřené drogové scéně. Reprezentativní vzorek respondentů byl vybrán náhodně z řad aktivních uživatelů a klientů terénního programu Sananim.

Před realizací výzkumu bylo nutné ošetřit problematiku tzv. oznamovací a překažovací povinnosti. Během dotazování mohla nastat situace, kdy respondent například uvede, že jeho způsobem obživy je výroba a prodej drog nebo jiný trestný čin, jež je uveden v §§ 367, 368 TZ. V takovém případě by vznikla ohlašovací nebo překažovací povinnost, což by ohrozilo tazatele i respondenty.

Nepřekažení TČ se dopustí ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá některý z trestných činů, jež definuje § 367 TZ.

Neoznámení TČ se dopustí ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal trestný čin, jejichž taxativní výčet stanovuje § 368 TZ.

Překažovací povinnost se vztahuje především na nedovolenou výrobu a jiné nakládání s OPL a jedy podle § 283 TZ. Z toho důvodu se otázky ohledně trestné činnosti zaměřily retrospektivně na odhalené protiprávní jednání.

Každý účastník obdržel před začátkem rozhovoru informovaný souhlas. Byl informován o účelu výzkumu a tématech, kterých se rozhovor dotýká. Respondenti byli upozorněni, že budou dotazováni na trestnou činnost páchanou v minulosti i na současné způsoby obstarávání si peněz na drogy. Také byly ujištěni, že výzkum je anonymní. Sebraná data o jednotlivých respondentech byla zaznamenávána pod kódem. Každý respondent předem věděl, že na otázky, které by mu byly nepříjemné, nemusí raději vůbec odpovídat, než aby uváděl nepravdivé informace. Bylo také sděleno, že čas potřebný k uskutečnění rozvoru činí přibližně 10 minut.

Cílem studie je ověřit následující hypotézy:

Hypotéza č. I

Problémový uživatelé nelegálních návykových látek na otevřené drogové scéně v Praze se dopouštějí v největší míře majetkové trestné činnosti za účelem obstarání si peněz na drogy.

Hypotéza č. II

Vztah mezi pácháním trestné činnosti a délkou užívání drog je do jisté míry lineární. S délkou drogové kariéry stoupá také četnost spáchaných trestných činů.

Výchozím podkladem byl formulář rozhovoru, z kterého byly respondentům předčítány otevřené i uzavřené otázky a následně zaznamenávány odpovědi. Data z každého záznamového archu byla zanesena do tabulek programu Microsoft Excel. Každá otázka dotazníku byla vyhodnocena zvlášť. Byly vytvořeny tabulky, grafy a následně vyhodnoceny souvislosti mezi jednotlivými jevy.

3.4 Výsledky II

Obsah dotazníkového šetření se zaměřil na tyto tematické okruhy:

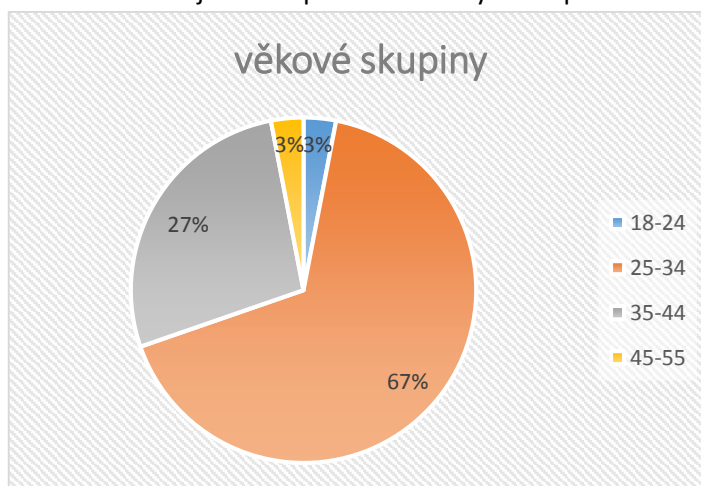
- základní údaje o respondentech: zastoupení pohlaví, věk, národnost, vzdělání, zaměstnání, bydlení
- zabývá se užíváním návykových látek: primární NL, způsoby aplikace
- trestné činy spáchané v minulosti, za které byl respondent skutečně obžalován u soudu
- zjišťuje, zdali se respondent stal někdy obětí trestného činu nebo zažil nepříjemné jednání ze strany policie

Popis výzkumného souboru

Rozhovor byl uskutečněn s 34 uživateli drog. Jeden účastník byl po pečlivém zvážení ze studie vyřazen, neboť neodpovídá definici EMCDDA problémového uživatele drog. Přestože se pohybuje téměř denně na drogové scéně, je klientem metadonového substitučního programu a jiné návykové látky neužívá. Výzkumný soubor nakonec tvoří 33 respondentů, z toho 23 mužů (70%) a 10 žen (30%). Tento poměr nebyl vybrán záměrně. Klienti terénního programu byli oslovováni zcela náhodně, podle toho jak přicházeli během dne k výměnnému programu.

Celkový průměrný věk respondentů ve zkoumaném souboru je 32,85 let. U žen činí věkový průměr 31,6 let; u mužů 33,9 let. Nejmladším účastníkem výzkumu byla žena ve věku 22 let a nejstarším dotazovaným muž ve věku 51 let.

Graf č. 1 ukazuje zastoupení dle věkových skupin.

Všichni účastníci studie potvrdili, že se pohybují na otevřené drogové scéně v Praze. Celkem 25 respondentů se na drogové scéně pohybuje denně nebo téměř denně, 5 dotazovaných pouze 1 x do týdne a 2 respondenti přibližně 2 x do týdne. Pouze jeden dotazovaný se na drogové scéně pohybuje velmi výjimečně, spíše 1 x za měsíc.

V hlavním městě žije 30 (91%) dotazovaných, tři účastníci výzkumu v Praze nežijí. Tito tři (9%) shodně uvedli, že do Prahy přijíždějí ze Středočeského kraje.

Národnost českou uvedlo 29 respondentů, dva slovenskou, jeden ukrajinskou a jeden ruskou. V této studii jsou dva respondenti, kterým by pravděpodobně většinová společnost přiřadila národnost romskou, přesto oni sami v rozhovoru uvedli národnost českou.

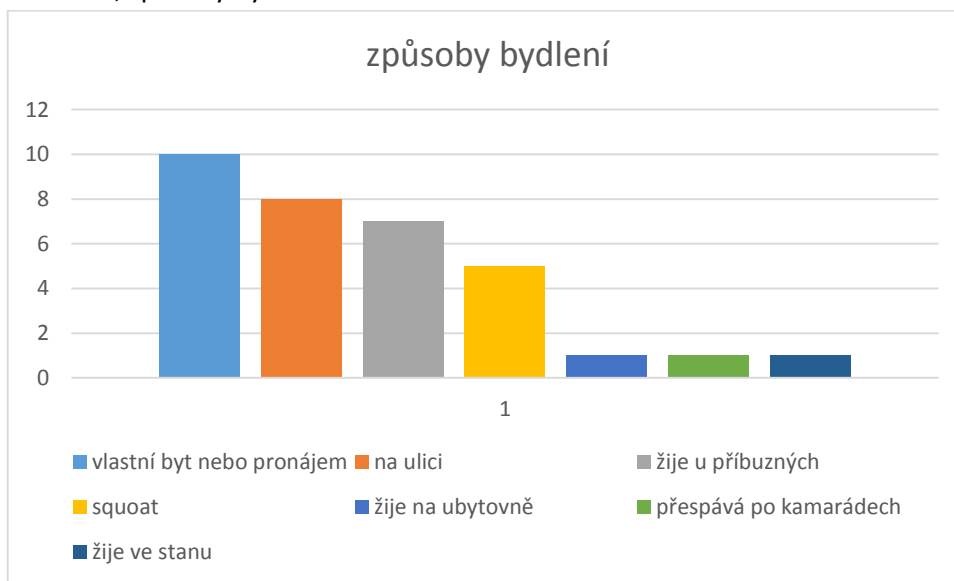
Nejpočetnější skupina PUD má dokončeno pouze základní vzdělání (19-58%). Druhou největší skupinou jsou středoškolsky vzdělaní (9-27%). Čtyři účastníci studie jsou vyučeni (12%) a jeden (3%) je vyučen s maturitou.

Devatenáct respondentů (58%) je momentálně nezaměstnaných. Druhá největší skupina dotazovaných, celkem devět účastníků studie (27%), pracuje na dohodu nebo jsou na brigádě. Čtyři respondenti (12%) mají stálou práci na plný úvazek. Zaměstnání bez smlouvy (práci na černo) uvádí jeden dotazovaný (3%).

Ukazuje se, že jen něco málo přes polovinu respondentů (55%) má poměrně slušné bydlení. Nejčastěji žijí v pronájmu či vlastním bytě (10), případně na ubytovně (1) a často také u rodičů a jiných příbuzných (7).

Druhá téměř polovina dotazovaných (45%) má bydlení velmi nejisté nebo vůbec žádné. Respondenti často odpovídali, že žijí na ulici (8) nebo na squatu (5). Jeden přespává po kamarádech a jeden žije ve stanu.

Graf č. 2, způsoby bydlení

Rozdělení podle primární návykové látky

Jednoznačně nejčastěji uváděnou primární návykovou látkou je buprenorfin. Celkem 18 (55%) respondentů uvádí na prvním místě některé z léků s obsahem buprenorfinu. U patnácti účastníků výzkumu se jedná o Subutex®, tři respondenti užívají Suboxone® a tři z této skupiny navíc užívají příležitostně i Ravatu® (pokud zrovna není Subutex® či Suboxone®).

Skupinu těchto uživatelů lze rozdělit ještě na dvě podskupiny. Přesně polovina, tedy devět dotazovaných, užívá pouze buprenorfin. Dalších devět užívání buprenorfinu ještě kombinuje

s jinou návykovou látkou. Nejčastěji se jedná o pervitin (4), alkohol (2), heroin (1), pervitin i heroin (1) a surové opium (1).

Tři respondenti (9%) uvádí na prvním místě jak buprenorfin, tak pervitin. Nemohli určit, která z látek je pro ně důležitější a na prvním místě. Uvádějí užívání těchto dvou látek v poměru 50:50, tedy bez preference jedné z nich, a proto pro ně zavádím samostatnou kategorii.

Užívání pervitinu upřednostňuje pět dotazovaných (15%). Pouze pervitin užívají dva účastníci studie, jeden momentálně kombinuje se surovým opiem, druhý uvádí na druhém místě THC a pátý užívá vedle pervitinu také THC i alkohol.

Uživatelé heroinu jsou překvapivě druhou nejpočetnější skupinou. Z celkem sedmi respondentů (21%) preferují pouze heroin tři uživatelé. Čtyři dotazovaní se spokojí i s buprenorfinem, pokud zrovna nemají možnost sehnat heroin.

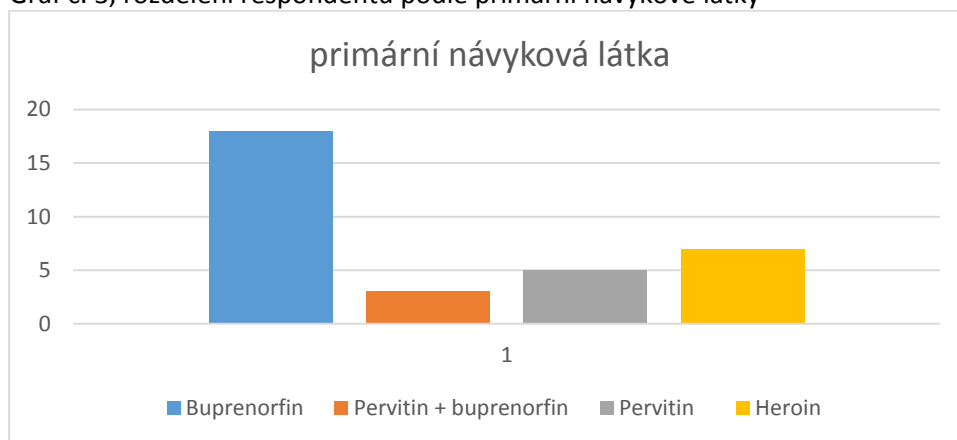
K jinému výsledku bychom došli, pokud bychom zjišťovali, kolik dotazovaný užívá pervitin (ať už na prvním či druhém místě). Ale ani potom by výsledek nepotvrzoval fakt, že nejrozšířenější drogou je pervitin. Celkem třináct respondentů užívá pervitin, oproti skupině pětadvaceti uživatelů buprenorfinu. Upozorňuji, že v tomto výsledku není brán zřetel na primární návykovou látku. Jde o uživatele, u kterých se vyskytuje užívání jedné nebo druhé drogy.

Pro srovnání jsou v následující tabulce uvedeny střední hodnoty prevalenčních odhadů, jak je publikuje NMS ve Výroční zprávě o stavu ve věcech drog za rok 2012 (Mravčík et al., 2013):

Tabulka č. 3

	Počet PUD celkem	Počet uživatelů opiátů			Počet uživatelů pervitinu	Počet IUD
		Heroin	Buprenorfin	Celkem		
Hl. m. Praha	14 600	2 700	4 850	7 550	7 000	14 600
Celkem v ČR	41 300	4 300	6 300	10 600	30 700	38 700

Graf č. 3, rozdělení respondentů podle primární návykové látky

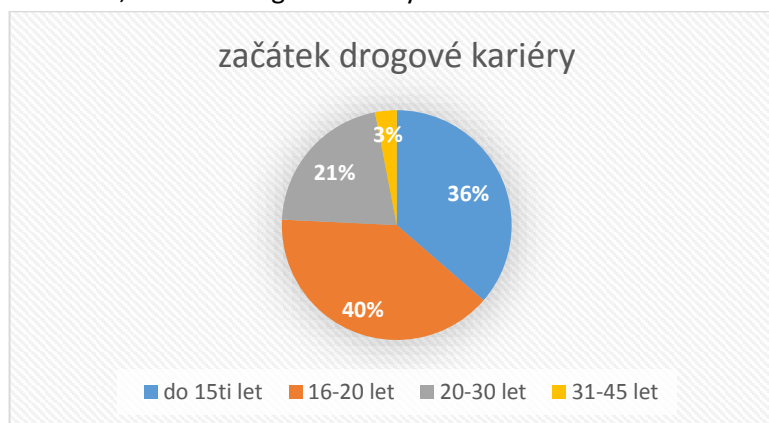

Převážná většina respondentů (97%) užívá návykové látky nitrožilně. Pouze jeden z celého výzkumného souboru uvedl jiný způsob aplikace, než intravenózní. Jde o uživatele pervitinu, který říká, že dříve bral drogy nitrožilně, ale dnes kvůli zdravotním komplikacím raději šňupe.

Pokud se blíže podíváme na začátek drogové kariéry všech respondentů, zjistíme, že tyto PUD lze rozdělit do čtyř skupin. Ti, kteří začali užívat drogy již v období pubescence, tedy mezi 11. a 15. rokem života, je celkem dvanáct. Musím, ale zmínit, že dvěma dotazovaným bylo teprve jedenáct, jednomu dvanáct a ostatním spíše čtrnáct a patnáct. Ti, kteří drogy berou od adolescence, kam řadím respondenty, kteří počátek drogové kariéry datují mezi 16. - 20. rokem je celkem třináct. V časně dospělosti, tedy mezi 20. a 30. rokem, začalo s drogami celkem 7 dotazovaných a nejstarší respondent, kterému je 51 let, začal s pervitinem až v jednatřiceti, tedy již v období střední dospělosti.

Mohli bychom data o věku a době užívání celkově zprůměrovat, pak zjistíme, že v této studii je průměrnému uživateli NL 33 let a drogy bere od osmnácti, tedy patnáct let.

Graf č. 4, začátek drogové kariéry

Uživatelé v buprenorfinové substituci

Podrobněji se zaměřuji na skupinu uživatelů, kteří jsou v substituční léčbě. Jde o osm dotazovaných, čtyři ženy a čtyři muže. U všech respondentů se jedná o buprenorfinovou substituční léčbu. Všichni z této skupiny volí intravenózní způsob aplikace. Užívání Subutexu® či Suboxonu® s jinou návykovou látkou kombinuje pět uživatelů a jde v drtivé většině (4) o pervitin, pouze jeden kombinuje užívání buprenorfinu s alkoholem.

Zajímavá a pozitivní je skutečnost, že všichni z této kategorie mají tzv. „střechu nad hlavou“. Vlastní byt nebo pronájem má celkem pět dotazovaných, jiní žijí u rodičů (2) nebo na ubytovně (1).

Dva respondenti mají stálé zaměstnání na plný úvazek a tři pracují na dohodu.

Tři uživatelé, kteří práci nemají, shánějí peníze na drogy od rodičů, sběrem kovů, příležitostně seženou brigádu, ale také i nezákonným způsobem, jako jsou například drobné krádeže v obchodech.

Tento malý průzkum naznačuje, že substituovaný klient (i přesto, že nerespektuje zásady léčby a užívá lék intravenózně) má velmi často kde bydlet a každý druhý má také práci.

Způsoby obživy

Otázkou „*Jakým způsobem sháníte peníze na drogy a obživu?*“ jsem se pokusila definovat nejčastější způsoby obživy. Pouze legálním způsobem si peníze obstarává polovina, tedy sedmnáct respondentů. Druhá, necelá polovina (16), uvedla vedle legálních způsobů i jiné, nelegální možnosti.

Jedenáct osob (20%) nechtělo konkrétně uvádět, jak peníze shánějí, ale zvolili možnost „*nezákonným způsobem*“ bez bližšího upřesnění. Pět respondentů (9%) prozrazuje, že peníze shání prostřednictvím krádeží a to nejčastěji drobných krádeží v obchodě. Jedna respondentka (2%) přiznala prodej falešných drog a jedna (2%) si vydělává prostitucí.

Nejčastějším legálním způsobem je práce na dohodu nebo příležitostná brigáda (tu uvedli respondenti 8 x), výjimkou není sběr kovů a jiných surovin (7 x) a sociální příspěvek „pomoc v hmotné nouzi“ (6 x). Ojedinělým jevem není ani práce na plný úvazek (4 x), peněžní příspěvek od rodičů (3 x) nebo žebrání (4 x). Hraním na kytaru si na ulici vydělávají dva respondenti, žonglováním jeden dotazovaný. Výsledky jsou zaznamenány v následující tabulce spolu s procentuálním podílem.

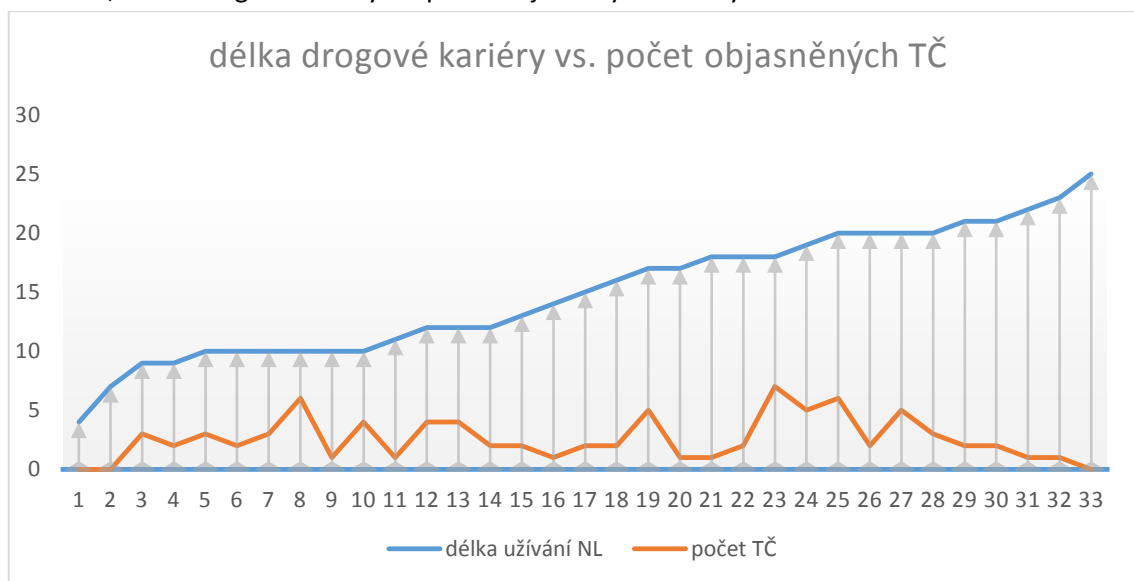
Tabulka č. 4, nejčastější způsoby obživy

legální způsoby obživy		
práce na plný úvazek	4	7%
práce na dohodu, brigády	8	15%
peněžní příspěvek od rodičů	3	6%
pomoc v hmotné nouzi	6	11%
žonglování na ulici	1	2%
hra na kytaru na ulici	2	4%
sběr kovů a jiných surovin	7	13%
žebrání	4	7%
nelegální způsoby obživy		
práce bez smlouvy (na černo)	1	2%
drobné krádeže	5	9%
prodej falešných drog	1	2%
sexuální služby	1	2%
nezákonným způsobem - nechtěl(a) komentovat	11	20%

Objasněná trestná činnost

Převážná většina účastníků (30, tzn. 91%) studie spáchala v minulosti jednou i vícekrát, nějaký trestný čin, za který byla postavena před soud. Pouze tři respondenti (9%) nebyli v minulosti souzeni za žádný TČ. Žena, 22 let, nelegální návykové látky užívá nejkratší časové období – 4 roky; muž ve věku 28 let a délka jeho drogové kariéry činí 8 let; a muž ve věku 42 let, který návykové látky užívá vůbec nejdelší dobu - 25 let.

Graf č. 5, délka drogové kariéry vs. počet objasněných trestných činů

Graf č. 5 porovnává souvislosti mezi délkou drogové kariéry a počtem trestných činů, které byly u respondentů v minulosti odhaleny, a za které byli dotazovaní skutečně odsouzeni, ať už k jakémukoliv trestu. Konečným výsledkem je zjištění, že tyto dva jevy nejsou přímo úměrné.

Třicet respondentů (91%) bylo v minulosti odsouzeno minimálně jedenkrát za nějaký trestný čin související s drogami. Již výše zmínění tři respondenti nebyli souzeni za žádný TČ. Jeden (jedna) dotazovaný byl v minulosti odsouzen za pokus o vraždu, ale uvádí, že tento čin se stal ještě v období, kdy žádné návykové látky neužíval, a protože nesouvisí ani s drogami, ani s drogovou scénou, ve výzkumu jej dále nezmiňuji.

S největší četností se ve zkoumaném vzorku objevuje trestný čin krádeže § 205, který spadá do majetkové trestné činnosti ekonomicky motivované. V naprosté většině dotazovaní potvrdili, že jej spáchali za účelem obstarání si peněz na drogy. Celkem se jej dopustilo dvacet pět respondentů (79%): jedenkrát za krádež bylo odsouzeno deset osob; dvakrát sedm respondentů; třikrát pět dotazovaných; čtyřikrát – dva uživatelé; a jeden PUD byl odsouzen za trestný čin krádeže celkem pětkrát.

V kategorii trestné činy porušující protidrogovou legislativu se objevil také jedenkrát (3%) TČ § 274 - Ohrožení pod vlivem návykové látky. Za TČ §283 nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL byli odsouzeni čtyři respondenti (12%) a tři dotazovaní souzeni za TČ § 284 - Přechovávání OPL (9%). Jeden respondent (3%) uvedl TČ § 285 - Nedovolené pěstování rostlin obsahujících OPL.

Za výrobu a nedovolené držení předmětu k výrobě OPL byli obžalováni i odsouzeni celkem tři účastníci (9%) studie.

Dále byli respondenti souzeni za některé trestné činy násilné povahy: § 146 Ublížení na zdraví; § 158 Rvačka; § 173 Loupež; § 178 Porušování domovní svobody; § 325 Násilí proti úřední osobě (napadení veřejného činitele); § 352 Násilí proti skupině obyvatelů. Tyto trestné činy se ve výzkumu vyskytly s četností jedenkrát až dvakrát. Přesné počty ukazuje tabulka č. 3.

Čtyři respondenti (12%) se v minulosti dopustili TČ § 207 Neoprávněné užívání cizí věci (doklady); Úvěrového podvodu se dopustil jeden respondent (3%) a za TČ § 234 Neoprávněné držení platební karty byl souzen také jeden dotazovaný (3%). Respondenti potvrdili, že všechny tyto delikty souviseli s drogami a drogovou scénou.

U účastníků studie se dvakrát objevil také TČ § 196 Zanedbání povinné výživy. I když neplacení alimentů přímo nesouvisí s drogovou scénou, jistě nepřímou souvisí s užíváním návykových látek. Tito dva respondenti uvedli, že pokud by drogy nebrali, pravděpodobně by ani nebyli za tento TČ stíháni.

Pokud se zaměříme na trestné činy zvláště u mužů a zvláště u žen, zjistíme, že muži byli odsouzeni přibližně průměrně dvakrát (2,09), ženy jedenkrát až dvakrát (1,62).

Tabulka č. 5, četnost TČ

TČ	celkem	muži	ženy
§ 205 Krádež	25	20	5
§ 207 Neoprávněné užívání cizí věci	4	3	1
§ 283 Nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL	4	2	2
§ 284 Přechovávání OPL	3	2	1
§ 178 Porušování domovní svobody	2	2	1
§ 286 Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě OPL	2	1	1
§ 325 Násilí proti úřední osobě (napadení v. č.)	2	2	-
§ 146 Ublížení na zdraví	2	2	-
§ 274 Ohrožení pod vlivem návykové látky	1	1	-
§ 173 Loupež	1	1	-
§ 158 Rvačka	1	1	-
§ 285 Nedovolené pěstování rostlin obsahujících OPL	1	1	-
§ 211 Úvěrový podvod	1	-	1
§ 234 Neoprávněné držení platební karty	1	-	1
§ 337 Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání	1	1	-
§ 352 Násilí proti skupině obyvatelů	1	1	-
§ 358 Výtržnictví	1	1	-
<i>TČ, které nejsou v přímé souvislosti s drogami</i>			
§ 196 Zanedbání povinné výživy - neplacení alimentů	2	2	-

Uživatel NL jako oběť trestné činnosti

Další otázkou jsem zjišťovala, zdali se respondenti stali někdy obětí trestného činu. Šest dotazovaných (18%) odpovědělo, že vůbec nikdy. Ale dvacet sedm osob (82%) tvrdí, že násilí a krádeže jsou na otevřené drogové scéně na denním pořádku a také se s ním osobně setkali.

Nejčastěji respondenti zažili loupežné přepadení na drogy (10 dotazovaných - 30%) nebo loupežné přepadení na cokoli jiného než drogy (mobilní telefon, šperky, peníze) (5 dotazovaných - 15%). Dalším častým násilným jednáním na otevřené drogové scéně je rvačka nebo napadení v souvislosti s vyřizováním účtů (8 respondentů-24%) a to v rámci drogového trhu. Například, když jeden druhého při nákupu drogy okradl o peníze, prodal nařazenou drogu nebo náhražku místo drogy. Dva respondenti (6%) se stali obětí bezdůvodného fyzického napadení:

„Dvacetiletý opilý kluci mě zbyli, když šli z hokeje. Ani my nic nevzali, prostě chtěli dát někomu přes hubu.“

„Spal jsem na schodech a čtyři opilí chlapi mě zbyli..... „

Prodej falešných drog byl dalším TČ, který respondenti často uváděli (8 respondentů-24%).

Dvě z deseti účastnic výzkumu (6% z celkového výzkumného souboru) zažily v souvislosti s drogovou scénou také znásilnění. Nechtěly o tom mluvit, jen prozradily, že situaci vůbec neřešily. Ani jedna z nich nevěřila, že by jí v tom policie mohla nějak pomoci.

Zdá se, že v této oblasti je velký podíl skryté kriminality, což je pochopitelné z hlediska nelegálního charakteru drogového trhu a může také souviset s protiprávním chováním samotných uživatelů drog. Také jsem si všimla výrazně většího podílu násilí než u ekonomicky motivované trestné činnosti.

Uživatel NL a policie

Předmětem zájmu bylo ještě prozkoumat, jaké zkušenosti mají respondenti s jednáním policie. Osm osob (24%) uvedlo, že žádné nepřiměřené jednání ze strany policie nezažili.

Verbální napadení, hlavně nadávky, zažilo celkem 10 respondentů (30%). Fyzické tresty, nejčastěji, facky při výslechu, 14 respondentů (42%).

Několik dotazovaných si stěžovalo na chování městské policie Prahy 1. Například dva respondenti zažili probuzení na lavičce kopancem do žeber. Jiní ale tvrdí, že pokud se člověk chová slušně, ničeho takového se nedočká. Tři respondenti se shodli, že rozdíl je mezi státní a městskou policií.

„.....ta státní je většinou slušnější.“

Dvě uživatelky odpověděly, že problém mívají, spíše než s policií, se zaměstnanci ochranky v obchodech typu Tesco, Lidl a Albert. Několikrát byli obviněni, že v obchodě něco ukradli, ačkoliv to nebyla pravda. Ochranka je křivě obvinila a nedůstojným způsobem prošacovala, v jednom případě i vysvlékla do spodního prádla.

3.5 Diskuze

Zvolenou metodu „polostrukturované interview“ s kvalifikovaným odborníkem považuji za vhodně zvolenou pro sběr kvalitativních dat o otevřené drogové scéně. Nevýhodou je, že se nepodařilo uskutečnit rozhovor také s jinými terénními pracovníky z ostatních pražských programů. Ty by mohly získaná data potvrdit, vyvrátit nebo rozšířit. Ve fázi plánování výzkumu jsem zvažovala možnost, oslovit adiktology z řad zaměstnanců kontaktních center. Avšak u klientů kontaktních center není zaručeno, že se pohybují na otevřené drogové scéně a výsledky by mohly být z tohoto důvodu zkreslené. Navíc by výzkum pravděpodobně nepřinesl žádné informace o konkrétních lokalitách, které za otevřenou drogovou scénu považujeme.

První část studie přináší konkrétní informace o větších i menších drogových scénách. Největší drogovou scénou a největším drogovým trhem je horní část Václavského náměstí, Hlavní nádraží, Vrchlického sady a ulice Washingtonova, která tyto oblasti spojuje. Za jiné menší lokality, kde také otevřená drogová scéna probíhá, považuje terénní pracovník Karlovo náměstí, Plzeňskou ulici, Palmovku, Holešovice, I. P. Pavlova a Náměstí Bratří Synků v Nuslích. Tyto menší lokality vykazují specifické znaky. Karlovo Náměstí je spojováno se sexbusinessem a výskytem heroinu. Palmovka je výhradně pervitinovou drogovou scénou. Plzeňská ulice a blízké okolí Náměstí Bratří Synků na Praze 4 v Nuslích je spojováno se skutečností, že v lokalitě ordinuje lékař, který poskytuje ambulantní substituční léčbu. Holešovice jsou typické výskytem mladších uživatelů nelegálních návykových látek. Což souhlasí s daty ve studii Trendy na drogové scéně v ČR (Radimecký et al., 2009), který říká: „*Mladší uživatelé se vyhýbají pražské otevřené drogové scéně, pravděpodobně z obavy před zneužitím zkušenějšími uživateli, nebo je starší uživatelé drog vyhánějí*“ (p. 20).

Věkový průměr dosahuje hodnot 29-30 u žen a 33 u mužů. Přibližně odpovídá údajům z Výroční zprávy neziskové organizace Sananim: „*V r. 2013 byl průměrný věk klientů terénního programu 32 let, což je o šest roků víc než před deseti lety.*“ Trend stárnutí populace PUD by teoreticky mohl odrážet pozitivní fakt, že výrazně nepřibývá mladších uživatelů, kteří by věkový průměr ovlivnily. Je ale dobré mít na paměti, že mladší uživatele drog může od kontaktu s nízkoprahovou službou odrazovat několik faktorů: nezáměr o odbornou péči, nedůvěra k institucím, obavy z předsudků, odsuzování a v neposlední řadě již zmíněný fakt, že se drogové scéně vyhýbají z obav před možným poškozením ze strany starších uživatelů drog.

Za nejrozšířenější nelegální NL považuje respondent pervitin. Druhou nejrozšířenější látkou jsou léky s obsahem buprenorfinu, nejčastěji jde o Subutex® a Suboxone®. V užívání heroinu zaznamenává výrazný pokles. Což koresponduje s trendy na otevřené drogové scéně, jak je vidí Herzog (in Sadílková, 2012).

Fenoménem posledních let je výskyt nových syntetických drog ze skupiny katinonů nebo fenetylaminů. Prevalence jejich užití v roce 2012 dosahovala mezi problémovými uživateli drog přibližně 10 % (Mravčík et al., 2013). Respondent potvrzuje, že tento jev terénní program nejvíce evidoval roku 2013, viz dotaz na nové syntetické drogy typu funky a cherry. Zmiňuje také negativní dopady, které s těmito látkami souvisí: nestabilní, často vysoké a hlavně neznámé množství účinné látky.

Podobný problém, spojený s nežádoucími dopady na zdravotní stav uživatele, je sezónní užívání surového opia. Uživatelé odjíždějí na maková pole, kde tráví většinu času a často se na pole dostatečně nevybaví. Popisuje nevhodný způsob nařezávání makovic a okamžité odebrání

substrátu do stříkaček bez následného přečištění (nebo nedostatečného přečištění) a z toho plynoucí somatická poškození. Také upozorňuje na těžší průběh abstinčního syndromu (než je tomu například u buprenorfinových preparátů), který uživatele často zaskočí.

Nejčastější způsob užívání drog mezi klienty terénních programů je intravenózní aplikace. Nesmíme ale opomenout, že stěžejní službou terénního programu je výměnný program, tedy výměna použitého injekčního náčiní za sterilní. Není tedy divu, že typickým klientem terénního programu je intravenózní uživatel. Dalšími trendy ve způsobech aplikace je kouření pervitinu a heroínu z alobalu a v poslední době častější používání želatinových kapslí.

Stejně tak jako Herzog (in Sadílková, 2012) a Radimecký (2009) popisuje časté užívání benzodiazepinů za účelem kompenzace nepříjemných stavů a abstinčních příznaků.

Trestná činnost spojená s užíváním drog není tématem, kterým se pracovníci nízkoprahových služeb zabývají. Tyto informace od klientů v zájmu své ochrany nezjišťují. Nebylo tedy možné zjistit informace o tomto typu chování. Rozhovor se této problematiky dotýká jen okrajově v kapitole způsoby obživy.

Respondent odhaduje, že nejčastější trestná činnost je prodej léků s obsahem buprenorfinu. Uživatel, který vlastní recept na Subutex® nebo Suboxone®, prodá část tablet ostatním. Taky popisuje, jak taková transakce probíhá. Jednou možností je, že se uživatelé na recept složí rovným dílem. Jiná situace může nastat, pokud vlastník receptu nemá hotovost na vyzvednutí léku z lékárny. V takovém případě obdrží jen jednu tabletu ze sedmi a ti, kteří mají dostatek hotovosti, se podělí o zbytek. Komentuje, že se tento poměr v průběhu posledních let změnil. Dříve měl vlastník receptu šanci obdržet až čtyři tablety. Dnes se poměr snížil a dostane pouze jednu. Tento fenomén mi později potvrdil i jeden z účastníků výzkumu a komentoval, že vlastník receptu bez finančních prostředků dostane jen jednu tabletu.

Na druhém místě protiprávního jednání uvádí respondent majetkovou trestnou činnost, konkrétně kapesní krádeže, drobné krádeže v odchodech, nelegální sběr kovu a pravděpodobné je i vykrádání bytů. V této oblasti však nemají terénní pracovníci dostatek informací.

Terénní pracovníci příležitostně zaznamenávají stížnosti klientů na chování policistů. Objevují se informace o tom, že byl klient verbálně nebo fyzicky napaden. Většina PUD není ochotna tuto situaci řešit, například podávat stížnost apod.

Myslím, že výsledky kvalitativního průzkumu byli přínosné a pomohli lépe charakterizovat dění na drogové scéně v Praze. Přispěly k popisu otevřené drogové scény a popisují i potvrzují některé trendy.

Sběr dat pro druhou část výzkumu proběhl ve spolupráci s terénním programem a kontaktním centrem Sananim. Tato nízkoprahová organizace provozuje sanitní vůz, který je klientům k dispozici každé pondělí a čtvrtek. Parkuje na Praze 1 ve Vrchlického sadech, tzn. v samém centru otevřené drogové scény. K sanitce za den přijde přibližně 100-200 klientů. Lokalitu otevřené drogové scény považuji za nejvhodnější prostředí k uskutečnění takové studie. Pro respondenty představuje dobře známé prostředí, navíc mají klienti důvěru v terénní program a služby sanitky, což poskytlo výhodu i pro sběr dat. Nicméně téma kriminality je přece jen citlivé a dalo se očekávat, že respondenti nebudou výzkumu vždy svolní. Přibližně deset oslovených uživatelů rozhovor jednoznačně odmítlo. Ti co rozhovor podstoupili, odpovídali ochotně na otázky, které se netýkali trestné činnosti. Neměli ani potíže s uváděním TČ, za které byli v minulosti souzeni. Problematická byla otázka „Jakým způsobem sháníte peníze na drogy a

obživu?“ V tomto bodě se respondenti často zdráhali odpovídat. Jedenáct osob (20%) uvedlo pouze, že způsob, jakým obstarávají peníze na drogy nebo přímo drogy je nelegální.

Věkový průměr respondentů činí celkem 33 let. Nejpočetnější skupinu tvoří klienti ve věku 25-34 let. Zastoupení pohlaví bylo vybráno náhodně, podle toho jak klienti přicházeli během dne k sanitce a podle toho jak byli ochotni se studii zúčastnit. Poměr muži vs. ženy je 7:3. Ve skupině respondentů se vyskytli dva slovenští uživatelé, jeden ukrajinský a jeden ruský. Ač jde o poměrně malý vzorek PUD, jeho složení přibližně odpovídá skutečnému složení drogové scény a považují jej za reprezentativní.

Problematické bylo rozdělit respondenty podle užívané návykové látky. Většina dotazovaných užívá více než jednu drogu. Pokud respondenti uvedli polyvalentní užívání dvou či více drog, byli požádáni, aby uvedli, která droga je pro ně hlavní. Nejčastějším způsobem polyvalentního užívání je střídavé užívání buprenorfinu a pervitinu. Následné rozdělení podle primární návykové látky přineslo zjištění, že jednoznačně nejužívanější NL je buprenorfin, na 2. místě heroin, na 3. místě pervitin a na 4. místě pervitin spolu s buprenorfinem. Pokud bychom respondenty rozdělili podle toho, která z látek se u PUD vyskytuje ve vzorcích užívání nejčastěji, dojmeme k jinému žebříčku: 1. buprenorfin, 2. pervitin, 3. heroin. Dle těchto výsledků se zdá, že buprenorfin je nejen nejoblíbenější drogou opiátového typu, ale vůbec nejrozšířenější drogou na pražské drogové scéně.

Za povšimnutí stojí skupina respondentů v buprenorfinové substituční léčbě. Substituční léčba bývá často kritizována za její nekomplexnost. Někdy je léčba zaměřena pouze na farmakologickou péči, opomíjena může být psychosociální podpora a program resocializace. Ačkoliv látku užívá všech osm respondentů nitrožilně, přece jen vykazují oproti ostatním PUD jisté pozitivní rozdíly. Nikdo z této skupiny respondentů nežije na ulici a víc jak polovina (5 z 8) mají práci – dva dotazovaní pracují na plný úvazek, tři uživatelé mají brigádu.

Hypotéza č. I

Vztah mezi páčáním trestné činnosti a délkou užívání drog je do jisté míry lineární. S délkou drogové kariéry stoupá také četnost spáchaných trestných činů. - potvrzena nebyla.

Výzkum spáchané trestné činnosti se zaměřil pouze na ty trestné činy, v nichž s respondenty bylo vedeno trestní řízení. Výsledky ukazují, že tyto dvě proměnné, tzn. délka drogové kariéry a počet trestných činů nevykazuje žádnou lineární souvislost (graf č. 5). Otázkou je, jak by výsledek vypadal, kdyby byl výzkum zaměřen také na neobjasněnou (latentní) trestnou činnost.

Hypotéza č. II

Problémový uživatelé nelegálních návykových látek na otevřené drogové scéně v Praze se dopouštějí v největší míře majetkové trestné činnosti za účelem obstarání si peněz na drogy. – byla potvrzena jen částečně - problémový uživatelé drog byli nejčastěji odsouzeni za majetkovou trestnou činnost.

Bylo zjištěno, že nejčastějším objasněným a odsouzeným trestným činem byla krádež, dle § 205 TZ a to vždy v souvislosti s obstaráváním si peněz na drogy. Za tento trestný čin bylo stíháno, obžalováno a odsouzeno celkem 25 respondentů, dvacet mužů a pět žen. Někteří byly za toto protiprávní jednání souzeny opakovaně. Pouze deset dotazovaných bylo za TČ krádeže

souzeno jednou, ostatních patnáct opakovaně (2x – 5x). Můžeme tedy říct, že mezi objasněnou kriminalitou se tento TČ vyskytl skutečně nejčastěji. A je také nejčastějším z ekonomicky motivované trestné činnosti. Za velký nedostatek považuji skutečnost, že v rámci studie nebylo zjišťováno, o jakou konkrétní krádež se jednalo (krádež prostá, krádež vloupáním, krádež zboží v obchodě, věci z automobilu, kapesní krádež a podobně). Takový sběr dat by pomohl určit, jaké specifické krádeže se uživatelé dopustili nejčastěji. Dalším trestným činem, který patří mezi trestné činy proti majetku, bylo 4 x uvedeno *Užívání cizí věci § 207 TZ*, jde o dočasné užívání cizí věci, kterou je možné užívat a poté vrátit. Věc musí být nikoli malé hodnoty, v třech případech šlo o motorové vozidlo; v jednom případě o doklady.

Mezi trestnými činy, jež porušují protidrogové právní předpisy, tedy § 283 - § 287 TZ se § 283 TZ *Nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL* vyskytl celkem 4 x; § 284 TZ *Přechovávání OPL a jedu* uvedli respondenti 3 x; jeden respondent se dopustil trestného činu dle § 285 *Nedovolené přestování rostlin obsahujících OPL* (tento TČ nesouvisel přímo s otevřenou drogovou scénou); § 286 TZ *Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě* uvedli dva respondenti; za trestný čin *Šíření toxikomanie § 287 TZ* nebyl souzen žádný z účastníků studie. TČ § 283 TZ – pokud se jedná o prodej OPL, může být někdy zařazen mezi ekonomicky motivovanou trestnou činnost, pokud je páčán jako prostředek k získání financí na nákup drogy.

Ostatní trestné činy byly zjištěny s četností jedenkrát, nanejvýš dvakrát, jejich četnost není už tak významná a proto je v diskuzi nezmiňuji, jsou uvedeny v tabulce č. 5.

Je jisté, že mezi objasněnou trestnou činností figuroval TČ krádeže u uživatelů drog s naprostou převahou. Nemohu ale tvrdit, že je nejčetnějším trestným činem vůbec. Bylo také zjištěno, že velké procento latentní trestné činnosti se vyskytuje v oblasti systémové drogové kriminality. Tedy trestné činy násilné povahy, které často souvisejí s vyřizováním účtů mezi účastníky drogové scény. Respondenti odpovídali na otázku, zdali se někdy stali obětí trestné činnosti, případně jaké. Loupežné přepadení na drogy zažilo 30% dotazovaných; loupežné přepadení na cokoli jiného, co má nějakou hodnotu - 15%; násilné jednání, například rvačku 24% a to v souvislosti s vyřizováním účtů v rámci drogového trhu. Respondenti, kteří žijí na ulici, se někdy stávají terčem bezdůvodného násilí, dva dotazovaní uvedli, že byli bezdůvodně zbyti. Dvě ženy (6%) byly dokonce znásilněny a 8 dotazovaných podvedeno prodejem falešných drog. Šest respondentů se s takovým jednáním nesetkalo vůbec. Někteří respondenti uváděli, že není ani možné spočítat kolikrát se stali obětí násilí nebo podvodu, který přímo souvisel s drogovou scénou. Tato oblast by zasloužila do budoucna pečlivější průzkum.

Můžeme také předpokládat, že častým trestným činem bude pravděpodobně prodej OPL, ať už půjde o buprenorfinové preparáty, nebo jinou návykovou látku. Účastníci studie však toto jednání vůbec neuváděli.

PUD přichází často do kontaktu s městskou i státní policií, ten který nemusí být vždy příjemný. Což je ale sporná otázka. Pravdou je, že „někteří policisté mívají jasný názor na to, že drogy jsou svinstvo a kdo s nimi má co do činění, je kriminálník“, jak říká Jungwrtová (in Sadílková, 2012, p. 38). Na druhou stranu se policista setkává s uživatelem NL nejčastěji ve chvíli po nebo při trestné činnosti, je tedy logické, že v takové situaci nebude zrovna laskavý. Nicméně výsledkem výzkumu je skutečnost, že verbální napadení (nadávky) ze strany policie zažilo 30% respondentů a 42% účastníků se setkalo s nějakým druhem násilného jednání (nejčastěji se jednalo o facky při výslechu).

Odborná veřejnost si je vědoma, že v řešení trestné činnosti u drogově závislých a vlastně souhrnně v drogové politice, je nutný multidisciplinární přístup. Drogový trh má jako každý jiný

stranu nabídky i poptávky. Stranu nabídky řeší formou represe orgány činné v trestním řízení. Stejně důležitá je ale i prevence, která ovlivňuje stranu poptávky. Cílovou skupinou primární prevence je dosud nezasažená populace. V případě eliminace delikventního chování je vhodnější sekundární a ještě lépe terciální prevence, která je zaměřena na ty uživatele drog, kteří nejsou schopni ani ochotni se užívání drog vzdát. Cílem intervencí je předejít nebo změnit jejich rizikové chování (Zábranský, 2003).

Jednou z možností jak redukovat kriminalitu problémových uživatelů drog je substituční léčba, která v širším pojetí spadá mezi harm reduction přístupy. Snižuje dopady nejen na zdraví uživatelů, ale z ekonomického hlediska redukuje také majetkovou trestnou činnost. K tomuto jevu se vyjadřuje Herzog (in Sadílková, 2012): „*Ten, kdo bere drogy za 100 Kč a vydělává na ně trestnou činností, způsobí menší škodu než ten, kdo bere drogy za 3000 Kč. Abyste si mohli dovolit vydat denně 3000 Kč, musíte být velmi dobře placený manažer nebo páchat trestnou činnost ve velkém rozsahu*“ (p. 56). Možným řešením, by mohlo být navýšení substitučních programů. Avšak těch komplexních, které kromě farmakoterapie nabízejí také podpůrný a resocializační program. Klienti by mohli pravidelně docházet na program individuální, skupinové případně rodinné terapie, měli by mít možnost podpory i v sociální a právní oblasti. Zařazena by mohla být i pracovní terapie.

Ke snížení výskytu jevů, jako je injekční aplikace na veřejnosti či odhozené aplikační náčiní by podle mého názoru značně přispělo zavedení tzv. „šleháren“. Aplikační místnosti jsou již v několika městech Evropy zavedeny a mají své výhody nejen pro samotné uživatele, ale i pro širokou veřejnost.

Je třeba pochopit, že vyháněním uživatelů z lokality nebo dokonce přemístování nízkoprahových služeb ničeho nedosáhneme, problém se jen přesune na jiné místo. Na řešení problematiky otevřených drogových scén je třeba se dívat komplexně, v ideálním případě spojit represivní a liberální přístup.

Výzkumná práce má některé nedostatky. Jde především o skutečnost, že zvolené otázky v dotazníkovém šetření nebyly vhodně zvoleny, tak aby dostatečně potvrdily nebo vyvrátily stanovené hypotézy. Studie se omezuje pouze na objasněnou trestnou činnost. Výsledky v podstatě pouze ověřují již známa data o registrované trestné činnosti. Přesnější výsledek by přineslo, kdyby byly pokládány otázky i na neobjasněnou trestnou činnost.

3.6 Závěr

Cílem práce bylo charakterizovat otevřenou drogovou scénu v hlavním městě. Popsat, které lokality jsou drogovou scénou, čím jsou specifické a s jakými trendy se na drogové scéně v posledních letech setkáváme. K tomuto záměru přispěl již uskutečněný výzkum Trendy na drogové scéně (Radimecký, 2009) a vlastní šetření „polostrukturované interview“ s kvalifikovaným odborníkem jednoho z pražských terénních programů.

Není pochyb o tom, že největší drogovou scénou je Václavské náměstí, Hlavní nádraží a ulice Washingtonova, která tyto dvě oblasti spojuje. Zde taky probíhá největší drogový trh, se stranou nabídky i poptávky. Studie popisuje i menší drogové scény v jiných lokalitách Prahy a jejich specifika.

Druhá část výzkumu se pokusila přiblížit nejčastější trestnou činnost, ke které na otevřené drogové scéně dochází.

S nelegálním charakterem drogového trhu je spojeno nezákonné počínání uživatelů návykových látek. Jejich trestná činnost je nejčastěji podmíněna ekonomicky a systémově. Ekonomicky motivované trestné činy jsou ty, jichž se uživatelé drog dopouštějí za účelem obstarání si peněz na drogy. Bylo zjištěno, že takovým trestným činem je nejčastěji krádež. PUD drog se jí dopouštějí v menším či větším rozsahu. Studie se zaměřila na odhalenou trestnou činnost v minulosti respondenta. Celkem 25 z 33 dotazovaných (79%) uvedlo, že byli jednou i vícekrát odsouzeni za TČ krádeže dle § 205 TZ.

Jiná data přinesla zjištění, že uživatelé nelegálních návykových látek se také velmi často stávají obětí trestných činů. Tyto činy, jsou v přímé souvislosti s drogovou scénou. Jejich oběť bývá často zároveň pachatelem jiného protiprávního jednání. Není proto možné situaci řešit prostřednictvím OČTŘ a tato kriminalita zůstává skryta. A právě proto, z nelegálního charakteru drogové scény, je v této oblasti největší procento latentní kriminality, která má mnohem více násilný charakter, než je tomu u ekonomicky motivovaného jednání. V této kategorii se často objevoval TČ loupežné přepadení, podvod (prodej falešné drogy), rvačka, která souvisela s vyřizováním účtů na otevřené drogové scéně, ale i takový závažný čin jako je znásilnění.

Oblast systémově motivované kriminality by zasloužila do budoucna podrobnější průzkum, jedná se však o poměrně nedostupnou oblast.

4 Použitá literatura

- Carpentier, C., (2007). *Drugs and crime – a complex relationship*, EMCDDA. <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index36331EN.html>.
- Goldstein, P. (1985). The Drugs/Violence Nexus: A Tripartite Conceptual Framework. *Journal of Drug Issues* v. 39: p. 143-174.
- Kalina, K. et al. (2001), *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. (online) dostupné z http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/glosar_pojmu
- Kalina, K. et al. (2003). *Drogy a drogové závislosti 1 – mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády ČR – NMS.
- Kalina, K. et al., (2008). *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada Publishing.
- Kuchta, J., Válková, H. et al. (2005). *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck.
- Maxová, V.,(2014). *Sananim - Výroční zpráva 2013*. Praha: BCS, s. r. o.
- Millerová, G., (2011). *Adiktologické poradenství*. Český Těšín: Galén.
- Miovský, M., (2006) *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
- Mravčík, V., Nečas V., Orbanová, K., *Zaostřeno na drogy 3/2011 (ročník devátý): Řešení problematiky otevřených drogových scén, drogové kriminality a narušování veřejného pořádku*. Praha: Úřad vlády ČR.
- Mravčík, V., Grohmannová, K., Chomynová, P., Nečas, V., Grolmusová, L., Kiššová, L., Nechanská, B., Fidesová, H., Kalina, K., Vopravil, J., Kostecká, L., Jurystová, L. (2012). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2011*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2012.
- Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Nečas, V., Grolmusová, L., Kiššová, L., Nechanská, B., Sopko, B., Fidesová, H., Vopravil, J., Jurystová, L., (2013). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- Nožina, M. (1997). *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press.
- Přecechtěl, Petr. *Sekundární drogová kriminalita – co o ní víme, respektive co o ní můžeme vědět?* Příspěvek na konferenci I. Kriminologické dny na Policejní akademie České republiky v Praze in ZOUBKOVÁ, Ivana, Jana FIRSTOVÁ et al. *Kriminologie - aktuální problémy*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2013.
- Radimecký, J., Janíková, B., Zábranský, T., (2009). *Trendy na drogové scéně V ČR – Ohniskové skupiny s pracovníky nízkoprahových programů: Závěrečná zpráva*. Praha: Úřad vlády ČR – NMS.
- Sadílková, M. et al. (2012). *Kriminalita & drogy – Sborník odborné konference*. Praha: občanské sdružení Sananim.
- Šámal, P. et al., (2012). *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: H. C. Beck.

Šťastná, L., Adámková, T., Chomynová, P., (2010). Užívání drog v národnostních menšinách v ČR. *Adiktologie*, (10)1, 36-44.

Štefunková, M., (2011) Drogy a kriminalita – jaký je mezi nimi vztah? *Adiktologie*, (11)3, 156-164.

Štefunková, M., Vopravil J., Běláčková, V., Zábranský, T., (2013). Drogová a alkoholová kriminalita v České republice v roce 2007. *Adiktologie*, (13)3-4, 214-226.

Zeman, P., (2009) *Drogové trestné činy podle trestního zákoníku v kontextu formálního pojetí trestného činu*. Příspěvek z konference Dny práva – 2009 – Days of Law. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Zeman, P., Trávníčková, I., Štefunková, M., (2012). Znalosti, názory a postoje občanů v oblasti drogové problematiky. *Adiktologie*, (12)4, 30-310.

Zábranský, T., (2003). *Drogová epidemiologie*. Olomouc: Lékařská fakulta Univerzita Palackého.

WHO. (1994). *Lexicon of Alcohol & Drug Terms*. Geneve: WHO.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 7. 2013, sp. Zn. Pl. ÚS 13/12, vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 259/2013 Sb. dostupné online:

http://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Aktualne_prilohy/nalez_PI__U_S_13-12.pdf

Stanovisko Nejvyššího soudu k výkladu pojmu „množství větší než malé“ u omamných a psychotropních látek a přípravků je obsahující a jedů (§ 283, § 284, § 285 tr. zákoníku) ze dne 13. 3. 2014, sp. Zn. Tpjn 301/2013. dostupné online:

http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~Tiskovezpravy~Stanovisko_Nejvyssiho_soudu_k_vykladu_pojmu__mnozstvi_vetsi_nez_male__u_omamnych_a_psychotropnich_latek_a_pripavku_je_obsahujicich_a_jedu___283___284___285_tr_zakoniku___~?openDocument&lng=CZ

Nařízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se požaduje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahující a jedů v platném znění.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění.

5 Použité zkratky

EMCDDA – Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost

IUD – injekční uživatel drog

NMS – Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti

OPL – omamné a psychotropní látky

OČTŘ – orgány činné v trestním řízení

PUD – problémový uživatel drog

TČ – trestný čin

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

WHO – Světová zdravotnická organizace

Přílohy

Příloha č. 1

Informace pro účastníky výzkumu

Studie je anonymní, důvěrná a bude zpracovávána jako výzkumná část bakalářské práce na téma „Kriminalita na otevřené drogové scéně v Praze“. Cílem studie je popsat životní styl uživatelů na otevřené drogové scéně v Praze, především pak způsoby získávání peněz na drogy a živobytí. Zabývá se také trestnými činy a přestupky, které respondenti v minulosti spáchali. A v neposlední řadě i problematikou terciální kriminality, tedy kriminalitou páchanou na samotných uživatelích drog.

Informace, které sdělíte budou uchovány a zpracovány anonymně tak, aby nebyla možná identifikace vaší osoby.

S žádostí o získání dalších podrobností o studii se můžete obrátit na vedoucí práce Mgr. Hanu Fidesovou, Ph.D., fidesova@diktologie.cz Klinika adiktologie 1. Lékařské fakulty a VFN, Univerzita Karlova v Praze, Apolinářská 4, 12800 Praha 2. Na vedoucího práce mohou směřovat i veškeré stížnosti.

Děkuji Vám za spolupráci a Váš čas.

Petra Matoušková, studentka 3. ročníku Adiktologie, 1. LF UK v Praze

Příloha č. 2

Dotazník pro uživatele (nelegálních) návykových látek na otevřené drogové scéně v Praze

Datum:

Kód respondenta:

Věk:

Žena/muž

1. Pohybujete se denně nebo téměř denně na otevřené drogové scéně v Praze? Případně jak často?

- Ano
- Ne

2. Žijete

- v Praze
- jinde? Jaký kraj? _____

3. Národnost

- Česká
- jiná _____

4. Bydlíte na stálé adrese?

- Ano, mám vlastní bydlení
- Žiji u rodičů
- Na squatu
- Na ulici
- jiné _____

6. Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?

- ZŠ
- Vyučen
- Vyučen s maturitou
- SŠ s maturitou
- VOŠ
- VŠ

5. Máte stálé zaměstnání?

- plný úvazek
- částečný úvazek – brigáda
- nemám
- jiné _____

6. Pobíráte

- dávky v nezaměstnanosti
- (invalidní) důchod
- nemocenskou

jiné _____

7. Jak dlouho berete drogy? Kolik let? _____

8. Jaká je vaše hlavní droga?

- Pervitin
 Heroin
 Subutex (Suboxone) pokud ano, získáváte jej na předpis nebo na černém trhu?

 Jiná _____

9. Jakým způsobem ji užíváte?

- i. v. i. m. šňupání čichání kouření per os

10. Jakým způsobem sháníte peníze na drogy a obživu?

- Práce, stálé zaměstnání
 Brigáda
 Dávky, podpora
 Peníze od rodičů, prarodičů, partnera, přátel
 Z nezákonných zdrojů
 Sexbusiness
 Recyklace kovů
 Žebrání
 Jiné způsoby:

11. Byl jste někdy u soudu obžalován pro trestný čin?

12. Kolikrát?

13. O jaký trestný čin se jednalo?

☐	§ 283 nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL a jedy
☐	§ 284 přechovávání OPL a jedy pro vlastní potřebu
☐	§ 285 nedovolené pěstování rostlin a hub obsahujících OPL pro vlastní potřebu
☐	§ 286 výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě OPL a jedy
☐	§ 287 šíření toxikomanie
☐	§ 146 ublížení na zdraví

	§ 173 loupež
	§ 178 porušování domovní svobody
	§ 196 zanedbání povinné výživy
	§ 205 krádež
	§ 211 úvěrový podvod
	§ 274 ohrožení pod vlivem návykové látky
	§ 325 násilí proti úřední osobě
	§ 337 maření výkonu úředního rozhodnutí
	§ 358 výtržnictví

Jiný: _____

14. Kolikrát jste byl za tento TČ byl odsouzen? _____

15. Vztahuje se uvedený TČ k životu na ODS? _____

16. Spáchal/a jste uvedený TČ pod vlivem drog? _____

17. Spáchal jste jej za účelem získat peníze na drogy? _____

18. Souvisel TČ s vyřizováním účtů na drogové scéně? _____

19. Stal/a jste se někdy obětí trestného činu?

Ano

Ne

- souviselo to s drogami nebo životem na drogové scéně, s vyřizováním účtů?

- o jaké jednání šlo?

- řešil/a jste to nějakým způsobem?

20. Zažil jste někdy nepřiměřené jednání ze strany policie?

Ano

Ne

- o jaké jednání šlo?

- souviselo to s drogami a drogovou scénou?

- jak jste to řešil?

Příloha č. 3

EVIDENCE VÝPŮJČEK

Prohlášení:

Beru na vědomí, že odevzdáním této závěrečné práce poskytuji svolení ke zveřejnění a k půjčování této závěrečné práce za předpokladu, že každý, kdo tuto práci použije pro svou přednáškovou nebo publikační aktivitu, se zavazuje, že bude tento zdroj informací řádně citovat.

V Praze, 1. 12. 2014

Podpis autora závěrečné práce

Jako uživatel potvrzuji svým podpisem, že budu tuto práci řádně citovat v seznamu použité literatury.

Jméno	Ústav/ pracoviště	Datum	Podpis